

НАЗАРБАЕВ АЛМАТЫҒА КЕЛДІ

**АҚОРДАНЫҢ РЕСМИ САЙТЫНЫҢ
ХАБАРЛАУЫНША, АЛМАТЫҒА
КЕЛГЕН НҰРСҰЛТАН НАЗАР-
БАЕВТЫ ҚАЛА ЖАСТАРЫ
ТОСЫННАН КҮТІП АЛЫП,
ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ҚАЛЫПТАСУЫНА СІҢІРГЕН
ЕҢБЕГІНЕ АЛҒЫС АЙТҚАН.**

Жақында Президенттік өкілеттігін тоқтатқан Нұрсұлтан Назарбаев 26 наурыз күні Алматыға ұшып келді. Екі мыңға жуық студент әуежайдан гүл ұстап қарсы алып, Тұңғыш Президентке әрдайым жастарға қолдау көрсеткені үшін және тәуелсіз Қазақстанның қалыптасуына қосқан зор үлесі үшін алғыс білдірді. Студент жастардың басын қосып, салтанатты түрде қарсы алу рәсімін ұйымдастырған G-38 студенттік ұйымы белсенділік танытты: жылы шыраймен лебіздерін білдірген жастар Н. Назарбаевтың ризашылығына

иеленді. «Сендер бақытты жансыңдар: әсем қалада оқисыңдар, әлемге әйгілі елде өмір сүресіңдер. Қазақстан – біздің отанымыз. Біздің міндетіміз – тәуелсіздікті сақтау. Баршаңызға зор денсаулық пен жарқын болашақ тілеймін», – деді Нұрсұлтан Назарбаев жиналған жастарға. Алайда, өзiрге Н. Назарбаев сапарының мақсаты туралы ресми дерек таратылмады. Естеріңізге сала кетсек, 20 наурызда Нұрсұлтан Назарбаевтың өкiлетi жоғарылап, «Нұр Отан» партиясының жетекшісі әрі Қауіпсіздік кеңесінің төрағасы болған еді.

Өз тілшіміз.

ҒИБРАТТЫ ҒҰМЫР ҚАЗЫНАСЫ

**ЖЕТІСУ Өңірінің басшылық
тізгінін жиырма жылдан
бері нық ұстап келе жатқан
амандық БАТАЛОВТЫ ОСЫ
ӨЛКЕНІҢ КӘРІ-ЖАСЫНЫҢ
БӘРІ БІЛЕДІ ДЕСЕК АРТЫҚ
АЙТҚАНДЫҚ ЕМЕС. Өзінің
бойына туа біткен ше-
бер ұйымдастырушылық
қабілеті, сабырлы да
салмақты мінезі, ақыл-
парасатымен көпшіліктің
көңілінен шыға білген АБЗАЛ
АЗАМАТ ШЫНАЙЫ ЕЛ ҚҰРМЕТІНЕ
БӨЛЕНІП ЖҰР. АЛ ОНЫҢ
ӘКЕСІ ҒАББАС АҚСАҚАЛДЫҢ
ДА ӨЗ ЗАМАНЫНЫҢ ОЗЫҚ
ОЙЛЫ АЗАМАТТАРЫНЫҢ БІРІ,
ХАЛҚЫНА ҚАЛТҚЫСЫЗ ҚЫЗМЕТ
ЕТКЕН ҚАБЫРҒАЛЫ ҚАЙРАТКЕР
БОЛҒАНЫН ЕКІНІҢ БІРІ БІЛЕ
БЕРМЕЙДІ.**

қазақ халқының тарихын ұмытпай, ұмыттырмай қарлығаштың қанатымен су сепкендей жастарға насихат рухын сеуіп жүрген сол кездің абыз ақсақалдары ойыма көп оралады. Ол кезде мен қазіргі «Көк базардың» қасында орналасқан көпқабатты зәулім сол кездегі «Баспасөз үйінің» 7-қабатында «Лениншіл жас» газетінде қызмет істейтінмін. Мен тер төгіп жүрген жастар газетінің мәдениет және ғылым бөлімі (алғашқы бөлім бастықтары белгілі жазушылар Әнес Сәраев, Оралхан Бөкеев болды) әдебиет, насихат бөлімдері, жалпы сол кездегі

«Лениншіл жас» газетінің редакциясы (редакторлары Шерхан Мұртаза, Сейдахмет Бердіқұловтар еді) қазақ зиялы қауымының көп жиналатын қара шаңырақтарының бірі болатын. Жастар бойына тарихи тамырымыз бен ұлттық дәстүрімізді терең сіңіру мақсатында түрлі шаралар ұйымдастырып, жаңа айдарлар, сырласу, пікірталас клубтарын ашып, қонақжай шаңыраққа көзі қарақты, көкірегі ояу көнекөз қарттарды көп шақыратынбыз. Ғаббас ақсақал да сондай көне тарихты көп білетін, шежірешіл жандардың бірі еді. Республикалық «Мәдениет және тұрмыс» журналы мен өзім қызмет ететін «Лениншіл жас» газеті ұйымдастыратын «Қонақжай шаңыраққа» жиі қатысатын. Сол жылдардың куәсі болғандай Ғаббас ақсақалдың 2001 жылы аз ғана тиражбен «Дәуір» баспасынан шыққан «Өзімді өзім тани білсем...» атты кітабы бүгінде таптырмайтын құнды жәдігерге айналды.

Осыдан 109 жыл бұрын наурызда дүниеге келген халық мұрасының шынайы жанашыры Ғаббас қарияның тәуелсіздігімізге дейін көп бұрын айтып кеткен әңгіме-нақылдары мен өмірден көріп-білген пайымдары бүгінгі күні де құнарлы, құнды дүниелер екеніне көз жеткізесіз.

Біз бүгін сол кітаптан үзінділер жариялап отырмыз.

Ырым КЕНЕНБАЙ,
Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі, Ардагер журналист, «Құрмет» және «Парасат» ордендерінің иегері.

Жалғасы 8-9, 16-беттерде.

АНДАТПА

ӨЗЕКТІ

4-бет

**СУ МАМАНДАРЫ
НЕГЕ ТАПШЫ?**

ЖАҚСЫДАН ШАРАПАТ

5-бет

**ТӨНІРДЕН АЯН,
БАТАДАН БАЯН КЕТТІ МЕ?**

ТОПЖАРҒАН

15-бет

**ҚАЗАҚ БОКСШЫСЫ ОН
БІРІНШІ КЕЗДЕСУІНДЕ
ЖЕҢІСКЕ ЖЕТТІ**

ҚҰЛАҚҚАҒЫС!

Құрметті оқырмандар! Акция мерзімі редакция алқасының шешімі бойынша мамыр айына дейін ұзартылғандығын хабарлаймыз. Әлі де газетке жазылып, ұтыс иеленуге мүмкіндіктеріңіз бар.

«АЛАТАУ» - ХАЛЫҚҚА ЕҢ ЖАҚЫН БАСЫЛЫМ

ЖАЗЫЛУ БАҒАСЫ:

РЕДАКЦИЯ АРҚЫЛЫ

3 айға – 600 теңге.

6 айға – 1200 теңге.

ОБЛЫСТЫҚ БАҒЫНЫСТАҒЫ ҚАЛАЛАР ҮШІН

3 айға – 858, 63 теңге.

6 айға – 1717, 26

АУЫЛ ТҰРҒЫНДАРЫНА

3 айға – 914, 49 теңге.

6 айға – 1828, 98 теңге.

ЦЕНА ПОДПИСКИ:

С РЕДАКЦИИ

3 месяца – 600 тенге.

6 месяцев – 1200 тенге.

ДЛЯ ГОРОДА

НЕОБЛАСТНОГО ЗНАЧЕНИЯ

3 месяца – 858, 63 тенге.

6 месяцев – 1717, 26 тенге.

ДЛЯ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ

3 месяца – 914, 49 тенге.

6 месяцев – 1828, 98 тенге.

Индекс: 16534

ДЕРЕК

Қасым-Жомарт Тоқаев:

жоғары лауазымдары мен қызықты деректер

20 наурыз 2019 жыл

Қазақстан Республикасының президенті

1975-1991 жылдар

КСРО СІМ мен шетелде дипломатиялық қызметте болды

2007-2011 жылдар

2013-2019 жылдар

депутат,

ҚР парламенті

сенатының төрағасы

2011-2013 жылдар

БҰҰ бас хатшысының

орынбасары, БҰҰ-ның

Женевадағы бөлімшесінің

басшысы

1994-1999 жылдар

2003-2007 жылдар

ҚР сыртқы істер

министрі

1999-2002 жылдар

Премьер-министр міндетін

атқарушы,

ҚР премьер-министрі

Әкесі

Кемел Тоқайұлы Тоқаев

(1923-1986)

Ұлы Отан соғысының ардагері,

белгілі қазақ жазушысы

17 мамыр 1953 жылы

Алматыда

дүниеге келді

Анасы

Тұрар Шабарбаева

(1931-2000)

Алматы шет тілдер

педагогикалық институтында

қызмет атқарды

Ғылыми дәрежесі

саяси ғылым докторы

Отбасы

әйелі - Тоқаева

Надежда Давыдовна,

ұлы - Тимур

Еңбектері

алты кітап пен

бірқатар мақала авторы

ӘЛЕМ ЖАҢАЛЫҚТАРЫ

АЗАМАТТАРДЫ ЖЕКЕ ҚАБЫЛДАЙДЫ

Ташкентте Өзбекстан президенті Шавкат Мирзиёевтің жеке қабылдау бөлмесі ашылмақ. Онда президент азаматтарды қабылдайтын болады. Кезекке алғашқы жазылғандарды президент Мирзиёевтің жеке өзі қабылдап, шағымдарын тыңдайды. Кейін мұндай қабылдаулар онлайн-көрсетілім арқылы жүзеге аспақ. Ғимаратқа кіреберісте президенттің азаматтарды қабылдайтын кестесі ілініп қойған. Жамаловтың айтуынша, президент қабылдауына 20 адам өтініш түсірген. Олардың бәрімен Мирзиёев жеке кездеспекші.

ҚЫТАЙДА ЖЕР СІЛКІНДІ

Қытайдың батыс бөлігіндегі Цинхай провинциясында 5,0 магнитудалы жер сілкінді, деп хабарлайды елдің сейсмологиялық орталығы. Жерасты дүмпулері Манъя уезінде жергілікті уақытпен 05:35-те тіркелген. Зілзала эпиорталығы 9 шақырымдық тереңдікте болған. Қазіргі уақытта зардап шеккендер туралы ақпарат жоқ.

ИРАНДА НӨСЕР ЖАУЫН СУ ТАСҚЫНЫНА ҰЛАСТЫ

Иранда төпелеп жауған нөсер жаңбыр соңы су тасқынына ұласты. Салдарынан 23 адам қаза тауып, 200 тұрғын жарақаттанған. Өзендер арнасынан тасып, қалалар мен ауылдар жарқақтанған. Тасқын мен лай көшкіні жолдар мен мыңдаған үйді су басты. Тасқын мен лай көшкіні жолдар мен мыңдаған үйді шайып кетті. Ел билігі тұрғындарды алдағы күндері де тоқтаусыз жаңбыр жауатынын және ел астанасы Тегеранда да су тасқыны болуы мүмкін екенін ескертіп отыр.

www.qazaqtimes.kz

www.24.kz

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ РЕСЕЙГЕ БАРМАҚ

Ақорданың ресми сайтында Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың қатысуымен өтетін іс-шаралар аңдатпасы жарияланды. Биыл 3 сәуірде Қасым-Жомарт Тоқаев Ресей Федерациясына ресми сапармен баруды жоспарлап отыр. Мемлекет басшысы сапарының басты мақсаты Ресей Федерациясының Президенті Владимир Путинмен келіссөздер өткізу. Қазақстан мен Ресей көшбасшылары кездесуінің күн тәртібі саяси, сауда-экономикалық, мәдени-гуманитарлық саладағы, сондай-ақ өңірлік және халықаралық тақырыптағы өзекті мәселелерді қамтиды. Сапар қорытындысы бойынша екіжақты бірқатар құжатқа қол қойылмақ.

Бұған дейін Құрама Штаттары Қазақстанның жаңа Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевты құттықтап, құжатта «Екі мемлекет арасындағы кеңейтілген стратегиялық серіктестікті одан әрі дамыту бойынша біріккен жұмыстар жалғасады және экономикалық даму, сауда және инвестиция салаларындағы ұзақмерзімді өзара мүдделерімізді әрі қарай дамытамыз деп, өңірлік және жаһандық қауіпсіздікті қамтамасыз етеміз. Сондай-ақ, Қасым-Жомарт Тоқаевтың қызметке тағайындалуына байланысты бірнеше мемлекеттің президенттері және халықаралық ұйымдардың төрағалары құттықтаған болатын.

АРАСАНДАҒЫ НАУРЫЗ НЫШАНЫ

Ауылда наурыз мерекесінің аталып өтуі де ерекше. Қаладағыдай көзбояушылық жасап, ұлттық киімді бірер сағатқа киіп, дастарқанды тексеруге ғана жайып қоятындар қарасы жоқ. Тайқазаны таңертеңнен бұрқылдап қайнап, самауырыны екі иығынан демалып тұрған көріністі көріп марқаясың.

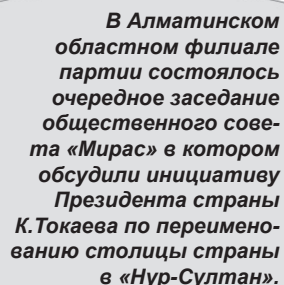
Ауыл апалары ақ кимешек пен камзолын сәндеп кесе, қыздарымыз бұрымдарын жыл бойы өсіріп, өріп, аталарымыз оюлы шапандарын әрбір кеш сайын киеді. Ауылдастарына бұл қалыпты жағдай болып көрінгенмен, қаладан барған біздерге қаймағы бұзылмаған қазақылықтың әдемі көрінісі іспетті. Сағынышыңа қанат бітіріп, тамаша табиғат аясын ажарландырып-ақ тұр. Ақсу ауданына қарасты Арасан ауылында биылғы наурыз мерекесі ерекше атап өтілді. Ауылдың әр көше тұрғындары ақшаңқай үй тігіп, ұлттық өнер мен дастарқаннан өзара жарыс ұйымдастырып, бірінен бірі асырып дайындалған. Сахнаны ән мен жырға бөлеп, би билеп, сахналық көрініс көрсетіп, елдің берекесін кіргізді. Ауыл әкімшілігі тұрғындарға шама-шарқынша мерекелік бағдарламалар әзірлеп, көпшіліктің көңіл-күйін көтеруге тырысқандықтары көрініп-ақ тұр. Ауыл әкімі Роза Айтжанқызы ауылдастарын және қонақтарды мерекемен құттықтап, жақсы демалып қайтуларына тілектестік білдірді. Қасиетті жұма күнімен тұспа-тұс келген Өз Наурызды жақсылыққа балап, ауыл имамы Асхат бата берді. Әрбір тігілген киіз үйлерде наурыз көже таратылды. Көше-көше болып, өзара сайысқа түскен тұрғындарға әділ бағасын беруге

Арасан ауылдық әйелдер қауымының төрайымы Мейрамгүл Қасымбаева, Б. Сырттанов атындағы орта мектептің тәрбие ісі жөніндегі орынбасары Әсел Ақашева және ауылдық мәдениет үйінің маманы Макира Есжанова төрелік етті. Қатысушылар жаппай ауыл әкімшілігінің қолдауымен және жекелеген кәсіпкерлердің көмегімен ақшалай марапатталды. Соңынан ұтыс лоторея билеті ойнатылып, бағалы сыйлықтар ұсынылды. Алды тай мініп, төбесі көкке жетіп жатса, соңы қозы ұтып қанағат етті. Кеш батқанда ауыл жастары «Ақсүйек» ойнап, ер-азаматтары көкпар тартып, мереке сәнін түрлендіре түсті.

Баян ЖАҢАБАЕВА,
Арасан ауылы.

M. KEHECOBA.

Ш. БАТЫРОВ.

Бекмурат ДУЙСЕНБЕКОВ,
судья Талдыкорганского городского суда.

Ш. ХАМИТОВ.

А. МУРАТКЫЗЫ.

Бакыт ТУРАНОВА,
судья Талдыкорганского городского суда.

Елтай Өтегенұлының жанын мазалап жүргенде осы су шаруашылығы болып тұр. «Жартасқа бардым айғайды салдым, одан да шықты жаңғырық» деп Абай дана айтқандай, су мәселесін көтеріп қайда бармадым. Облыс әкімі Амандық Баталовқа да жолығып ұсыныстарымды айтпақ болдым. Ешкім маңайына жолатпайды. Негізі Амандық Ғаббасұлы да Жамбыл гидромелиоративтік-құрылыс институтын бітірген, екінші мамандығы құрылысшы», – дейді.

Су саласына қатысты мәселе 3-4 жыл бұрын үлкен газетке шыққан болатын. Қазір су саласының мамандарын шөп ішінен ине іздегендей таба алмайсыз. 1960 жылы сельхоз институтта екі факультет бар еді, соны Жамбылға араластырған болатын. Соның бірінші түлегі біз 1966 жылы бітіріп шықтық. Оның ішінде 5-6 мамандығы бар, агроном, жол, басқа шаруалары бар-тын. Сол мамандар шетелге бардық. Дубайдан, Израильдің аралдарынан каналдарының арығын жасап, екі жыл жұмыс істеп, Москвадан көлік алып келетіндей жағдайлар болған. Мұның бәрі су жүйесіне қатысты мамандар еді. 1967 жылы

Тііршілік нәрінің басты көзі – су. Сусыз өмір жоқ. Су – тілсіз жау. Тіосын аппайттардың бір де бірегейі осы судан болып тұр. Әсіресе, көктем келіп қар көбесі сөгіліп, күн көзі жылынғанда елді мекендерді басып қалып жатқан тасқын суларды айтуға болады. «Ескіні айтпай, жаңаның жаңғырмайтынын айтсақ, кешегі кеңестік кезеңде, жоғарғы оқу орындарында ауылшаруашылығына арнайы кадрлар, оның ішінде суға жауапты мамандарды арнайы дайындайтын. Тілінті ауылшаруашылығына суды бөліп беретін арнайы «мураб» бар еді. Қазір бұл саланың кетпеуі кетіп қалды. Жетісу өлкесінде «Қызылағаш қырғыны» аталған су тасқынын ел әлі ұмыта қойған жоқ. Осы мақсатта біз – елу жыл су шаруашылығының маманы болған, үлкен қызметтер атқарған Елтай Өтегенұлы Омаровқа арнайы жолықтық.

СУ МАМАНДАРЫ НЕГЕ ТАПШЫ?

осы Жетісуға су шаруашылығына инженер болып жұмысқа келдім. 50 жыл су саласына еңбек сіңірдім. Тіпті құмдағы малды ауылдарға су құбырларын да біз жасадық. «Қолда барда алтынның қадірі жоқ, қолдан шығып кеткен соң өкіндім-ай» демекші топалаң заманда соның бәрі талауға түсті. Жекеменшік дәуір басталды. Су мамандары жоқ, суды бөліп беріп тұратын «мұраб» деген қазір атымен жоқ. Оқу орындарында маман «кадр» даярланбайды. Ең

бастағанда да ол кісінің сол істің басы-қасында өзі жүргенін еске салды. Сонымен бірге «Осы дүниелерді тиімді пайдаланатын мамандар қалмады», – деп налиды.

Білікті маманның айтқанындай, «Қызылағаштағы бақылаусыз қалған су қоймасы, жекеменшікке өтіп, аяғы адам шығынына алып келгенін, өзекті өртейтін өкінішке ұласқанын тағы бір мәрте еске алуға тура келеді. Сол кезде алдын ала дабыл қағылып, мамандар қоймадағы

шайнаған, – деген Елтай Өтегенұлы Алматы маңындағы қауіпті жерлерге баспана салынып кеткенін, мұның түбі жақсылыққа апармайтын ашына айтты.

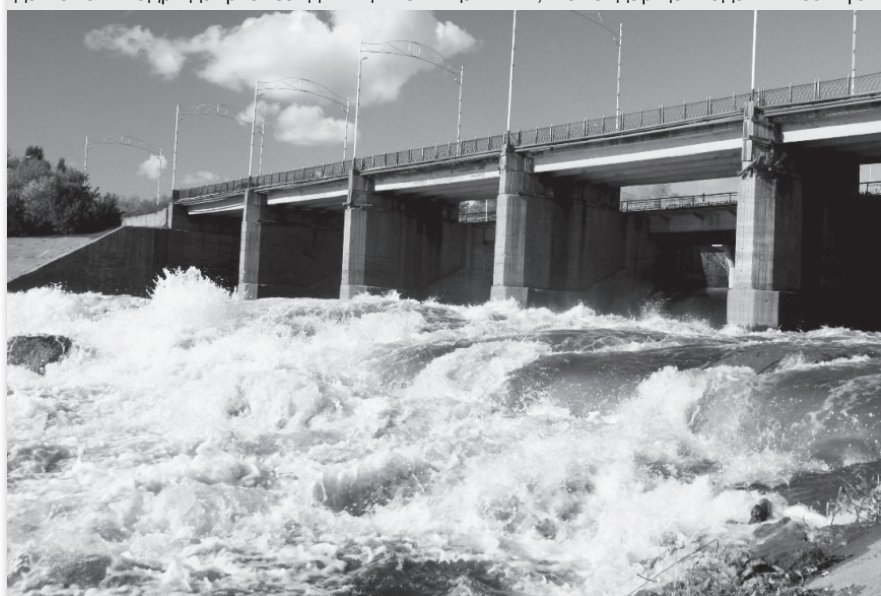
Қыл аяғы, өзендер басында бекеті болады, соның басында жауапты адамы болады, олар соның бәрін қарап, су қай кезде көтерілгенін, бақылап реттеп отыратын. Бәрі қалыптасқан дүние еді. Неге десеңіз біз таудың жанында тұрмыз. Ал мына солтүстік аймақтарда су тасқыны

ауылшаруашылығы министрлігіне қарасты Казгипроводхоздың филиалының Талдықорған өңіріндегі директоры болған Елтай Өтегенұлы. Қазір облыстық су шаруашылығы атымен жоқ, есесіне «РГП «Казводхоз» бар. Онда инженер-гидротехник мамандар аз қамтылған.

Су дегеннің не екенін, затвор дегеннің не екенін білмеген адам оны шеше ме? Анау, төтеншеліктер, өрт сөндірушілер қауіптің ақырымен күресуде. Бұл жағдай Алматы облы-

жеке құрылым және су мамандары керек. Қалың бұқара үшін де, шаруашылық үшін де ауадай қажет. Қауіп те судан келеді. Сондықтан, бұған жауапты маман даярлау керек. Жоғары оқу орныма, жоқ колледждерде ме, оқытып-тоқытып, практикамен ұштастырмай суға жүрдім-тұрдым қарасақ, іс алға баспайды. Оның түбі өкінішке алып келеді.

Су қоймаларын көптеп салу керек. Қысқасы қаңырап қалған су саласына қайта жан бітіру керек. Жылда топан суға қаржы шашқанша, осы құрылымға жұмсаса бәрі қалыпқа келеді, – деген Елтай Өтегенұлы Алматы облысында ауылшаруашылығы тек қана су мәселесімен шешіледі

сорақысы, су саласын, су толатын қоймаларды, төтенше жағдайлар департаментінің бақылауына беріп қойған. Олар жылда тасқын-көшкін жүрсе соның алдын қаптарға салынған құмдармен бөгеп, одан оқу-жаттығу жұмыстарымен айналысып жүр, – деген Елтай Омаров Кербұлақ ауданына қарасты Жоламан ауылының егіс алқаптарын жер асты суларымен суғарып тұрған айналма бұрқақты мысалға алып, Қапшағай, Шардара, Текелінің су қоймаларын тілге тиек етті. Осы салаға айрықша көңіл бөлген, «Елу жыл ел ағасы болған Дінмұхамед Ахметұлы Қонаевтың сіңірген еңбегін айтты. Алматыдағы Медеудің платинасының құрылысын

суды жіберу керектігін айтқанда жергілікті биліктің құлақ аспай қойғанын ақпарат құралдары жарыса жазған-ды. Осы оқиғадан кейін су қоймалары жекешеден мемлекеттің қарауына алынғанмен, атқарылып жатқан шаруалар көңіл көншітпей тұр. Жылма-жыл тасқын сумен күресіп, қыруар қаржы шығарып, шаш етектен шашылған бұл жүйеге толықтай реформа қажет екенін көнігі маман айтуда.

Кезінде талан-таражға түскен саланы үкімет қайтарып алғанымен, соны игеретін мамандар жоқ. Қардың еруі, жаңбыр суы, арық-тоғандар, арналар, су жүретін құбырлардың барлығы бақылауда болмай, бармағыңды шайнағаның

болмайтын. Қазір апан-топан болып жатқаны сондықтан, оларда тоған көпір құрылысы «сооружение» жоқ.

Кеңестік кезеңде жасалған бөгеттердің бәрі бұзылған, тозығы жеткен. Оған жылма-жыл қарап, бақылып тұру керек. Ал біздің қазіргі қоғам топан сумен қалай күресіп жүр, мөшекке құм, топырақ толтырып, тасқынды бөгеп жүр. Бұл дұрыс емес, су шаруашылығы арнайы құрылған мекеме болуы тиіс. Олар техникамен жабдықталып, мамандармен толығыу керек. «Қасқырға қой бақтырғандай», су саласын төтенше жағдайлар департаментіне бере салу, кімге пайда, кімге зиян. Онда суды жіті бақылайтын мамандар жоқ. Мұны да айтып отырған кезінде

сында ғана емес, барлық жерде осылай. Кезінде бізге су шаруашылығы керек емес деген де адамдар болған. Ал біздің Жетісудың жерінде, сусыз егін және мал шаруашылығы дамымайды. Бағарлы аймақтар мен бірге суармалы алқабымыз көп. Қызылағаштан кейін мемлекеттік маңызы бар нысан «стратегический объект» дегенге айналды. Басқаны былай қойғанда Талдықорған қаласындағы арықтардың өзін ретке келтіре алмай жатырмыз. Кеңестік дәуірде осы арықтардан су сарқылмады, аспады-таспады. Қазір дұрыс тазаланбағандықтан су көшелерге жайылып жатыр. Бұл тіпті айта-айта жауыр болған тақырып. Сөздің ақиқаты суды бақылайтын

деген тәжірибелі маманның сөзін құлаққа қыстыратын бір басшы табылмағаны қалай? Расында, елеп-екшеп көрсек жалпы республика бойынша су мамандары тапшы екен. Ал суға жауапты деген жоғары лауазымды тұлғаның жемқорлықпен күдікке ілінуі, бұл салаға бөлінген қаржының талан-таражға түсіп жатқанын аңғартады. «Торғай сойса да қасалшы сойсын» дегендей, су шаруашылығына маман «кадр» даярлау өңірдегі әкімдердің неге назарына ілінбей жүр?!

Айтақын МҰХАМАДИ.

ТӘҢІРДЕН АЯН,

БАТАДАН БАЯН КЕТТІ МЕ?

БАТА ДАРЫҒАН БАТЫР

Ел ішінде жақсылығымен танылып, абыройы артқан биден, баһадүр мен абыз ақсақалдан бата сұраудың еш әбестігі жоқ. Олар да батаның қадірін қашырып, бата сұрай келетін көлденең көк аттыға қол жайып бата бермеген. Адамның жүзінде жазылған болмыс-бітімін танып барып, көзінде нұры бар, көкірек көзінің жылты бар адамға береді деседі. Осыған дәлел ретінде Жидебай батырдың Қабанбай батырдан алған батасын атап өтуге болады. Бірде Жидебайдың Алмұрат есімді атасының ауылына Қабанбай батыр жолай соғып, қонақ болады. Сол түні таңға жақын Жидебай батыр түс көреді. Түсінде үлкен атасы Дос батыр: «Балам, орныңнан тұр. Қабанбай батырдан бата ал!» дейді. Жас бала орнынан ұшып түрегеліп, Алмұрат атасының үйіне жүгіре жетеді. Сөйтсе, Қабанбай батыр атына мініп, аттанғалы тұр екен. Жидебай Қабанбай батырдан бата сұрайды. Сонда Қабанбай батыр:

«Жарайсың балам, жарайсың, Дос батырдай болғайсың. Төрт түрлі алмағайыптың, Басым етіп бердім біреуін, Қадір тұтып алғайсың», – деп батасын береді.

Бұл батаға Алмұрат атасы қуанып: «Балам, Алла тілегіңе жеткізеді екен. Дос атаңдай батыр болады екенсің. Төрт алмағайып деген батырға тән қасиеттер: біріншісі – қайтпас жүрек, екіншісі – қажымас білек, үшіншісі – алдын болжай алатын ақыл, төртіншісі – айлалы тәсіл. Осы қасиеттердің бірі сенде басым болады екен», – деп түсіндіріпті. Сөйтіп ер жеткен соң Жидебай батырдың шешендігі мен билігі де артып, үлкен дәрежеге жетеді.

«БАТА» СӨЗІНІҢ МӘНІ НЕДЕ?

«Бата» ұғымының түп-төркініне үңілер болсақ, этимологтар Құрандағы бірінші сүре «Фатиха» сүресінің атауымен

байланыстырады. «Фатиха» сөзі араб тілінен «Басы, кіріспе, алғы сөзі» деген мағынаны білдіреді. Сүгір Жыраудың (Сүгір Бегендіқұлы – ред.) термесінде:

«Қыздарым да бар еді,
Шай құйып та беріп-ей атамның,
Батихасын-ай аламын деп,
Саусақтары да майысқан» деген жолдарындағы «Батиха» сөзі батаны меңзеп тұрғандығы және оның «Фатиха» сөзімен ұқсастығы да осы ойымызды тағы бір мақұлдай түседі. Бұл сүреде жаратушы мен оның елшісі Мұхаммедке мадақ сөз айтылады. Осыдан-ақ, қазақ халқының діні мен салтында бар игілік Аллаға құлшылық жасаудан, оны мадақтаудан басталатындығын тағы бір аңғаруға болады.

Мәселен, «Әуелі Алла оңдасын, Қыдыр баба қолдасын!» деп басталатын бата түрлерін жиі кезіктіреміз. Немесе «Құдайым жарылқасын, Бақ қарасын, Қыдыр дарысын!» деген секілді бата сөздері бар. Бастаған ісіне жарылқау тілеген біздің халық құдай атымен басталған батаның қабыл боларына көміл сенген. «Адамға сенгеннің екі көзі шығады, Құдайға сенгеннің екі бүйірі шығады» деген сөз бекер айтылмағанын осыдан-ақ байқауға болады.

ЖАҚСЫ СӨЗ – ЖАРЫМ ЫРЫС

Қасымхан Бегмановтың «Дәстүр: Кеше. Бүгін. Ертең» атты кітабында автордың бас мұфти Ержан Қажы Малғажыұлымен құрған сұхбатында жақсы сөз айтуға қатысты тұшымды ойларды кезіктірдік. «Садақа тек ақшамен, дүниемен өлшенбейді. Адамдарға жағымды, жақсы сөз айту да садақа саналады» – дейді Ержан Қажы. Ұлы іс басталар алдында, жауға қарсы аттанарда, жолаушылап сапарға шығар алдында соңғы шешімін айту үшін сөз батагөйге беріледі. Егер

батагөй қарт бата сұраушының жасамақ болған әрекетіне ризашылығын білдірсе, ақ батасын арнаған. Батаның мұндай түрі батырлар жырларындағы бас кейіпкерлердің жауға аттанар кезінде жиі көрініс береді.

Қонақжай халқымыз дастархан басында бата беріп, құдайға шүкірлігін айтқан. Астан соң айтылған батада, үй

ЖАСТАРҒА БАТА

**Әуелі құдай есендігін берсін,
Тосылмай сөйлер шешендігін берсін.
Атымтайдың пейілін берсін,
Алғыр жанның зейінін берсін.
Достың адалын берсін,
Ғалымның талабын берсін.
Байдың бақытын берсін,
Білімнің жақұтын берсін.
Ердің көңілін берсін,
Елдің сенімін берсін.
Мұқалмас жігерін берсін,
Құлатпас тірегін берсін.
Ең бастысы адам бол,
Қайда жүрсең де аман бол!**

егесінің қонақжайлылығы мен жомарттығына қатысты сын мен мадақ қамтылған. Егер дастархан иесіне батагөй риза болса, жақсы тілектермен бата берген.

ТЕРІС БАТА ТУРАЛЫ НЕ БІЛЕМІЗ?

Ел арасында туған даудың немесе мәселенің бәтуалы сөзіне дүйім жұрттың бәрі бірдей тоқталғанда дау тудырушылардың ісі дұрыс немесе бұрысын көрсетіп оң немесе теріс бата беріледі. Батагөйдің болар істі дұрыс көрмеген сәтте беретін теріс бата – ел ішіндегі дәстүрді бұзып, ата салтын аттаған адамның іс әрекетін құптамаған кезде ел үлкендерінің қолын сыртына жайып оған қарғау, қолдамау мәндегі сөз айтқан. Осындай оқиғалар ел ішінде көп болғандықтан, халық теріс батаның киесінен қорқатын. Бұған

Қазақ халқы үшін сөзден асқан кие жоқ болар, сірә. Басына қара бұлт төніп, қайғы жамылса да жанына дауа болар – сөз, босағасынан бақыт еніп, шаңырағына шаттық орнаса да қуанышын еселей түсер – сөз. Сол сөзден туған ең бір асыл һәм бекзат мұра ол – бата. Қазақ пейілінің кеңдігіне таңдай қаққан В.Н. Васильев, XIX ғасырдың аяғында Сібір халықтары мен солтүстік өңір қазақтарының өмір-тіршілігін зерттеген этнограф-фольклорист ғалым: «Қазақ даласында болған адам сол халықтың батаға қандай ерекше назар аударғанын аңғарар еді» деп қайрандаған болатын. Алайда, бүгінгі қоғамдағы тақия киген талайлардың бата мен той төрінде айтылар «тосттың» аражігін ажырата алмай жүргені мына бізді ұялтады. Өзге бір ұлт өкілі батаның қасиетін бағамдап, қызыға да қызғана қараған баталы сөздің қадіріне жете алып жүрміз бе? Бүгінгі әңгімеміздің тұздығы мен тарқатар түйіні осы мәселенің төңірегінде болмақ.

дәлел болатын мысалдар заңғар жазушы Мұхтар Әуезовтың «Абай жолы» эпопеясында да кездеседі. Онда Құнанбайдың қос қолын созып, алақанын сырт қаратып теріс бата бергені айтылады. «Қыз Жібек» лирикалық эпосында Қыз Жібекті алып келемін деп Төлеген көктем шыға Сырлыбайдың ауылына бармақшы болады. Базарбай Төлегеннен: «Шырағым, мен бір тілек тілейін, бересің бе?» – дейді. «Бір жыл күт, келесі жылға дейін Жібектің ауылына барма» дейді Базарбай. Өке сөзін іштей ұнатпаған Төлеген еш жауап қатпастан үйден шығып кетеді. Ақылын тыңдамай кеткен баласына режіген Базарбай «Менің мынау балам тілегімді бермей кетті. Егер біреуің қошемет қылып соңынан ерсеңдер, мен тұzyma салып теріс батамды беремін» деген екен. Соңынан ешкім ермеген Төлеген Жібектің ауылына өзі жалғыз кетеді. Сол сапарда жол тосып жатқан қарақшы батыр Бекежанның қолынан мерт болады. Бұдан өзге де теріс бата жолында қасіретке ұшырап, өлім құшқан эпостық жырлар жетерлік. Мысалы, «Қалқаман-Мамыр» жырындағы қос ғашықтың өлімі мен Абай жолында Құнанбай Абай үшін Ахмет Риза хазіреттен бата сұратуы және Қодар мен келіні Қамқа үшін фәтуа сұратуын дәйек етуге болады.

БАТАДАН БАЯН КЕТТІ МЕ?

Дастарханы жиылмайтын қазақтың тойы мен «Ас та төк» торқалы жиынсыз күні өтпейді. Ас ішіліп, аяқ босатылып, ел тарқайтын кезде ас қайыру, яки дастарханға бата беру рәсіміне келіп тірелгенде бата орнына жадағай «тост» айтылғанда «Әумин» десіп, бетімізді не сипарымызды, не сипамасымызды білмей дағдарып қалып жүрміз.

Мұндай жағдайлардың жиі кездесетіндігі соншалық, көре-көре көңіл құлазып, ести-ести еңсеміз езіліп болды. Батаның қазақ қоғамындағы негізі мәні, Құран аяттарынан алынған дұға-тілектердің ұйқасты өлең формасында жазылып, қазақылған түрі деп тәпсірлесек, түсінікті болар. Ал, «тост» деп отырғанымыз, христиандық әдеп негізінде қалыптасқан тілек сөз дейді зерттеушілер. Негізінен бұл арақ-шарап құйылған ыдысты ұстап тұрып, көпшілікке тілек-сөз айту арқылы орындалатын дүние. Ал, осы тұста таным таразысына салып көрелікші, дінімізде арам деп танылған заттың дәмін алып, жақсылық тілеу ақылға қона ма?! Осыған қарап, аса бағалы әдет-ғұрпымыздың тонын айналдырып, оның бастапқы мәнін жою үшін жасалған отаршылдардың айла-тәсілі секілді. Бүгінгі қоғамда осы «тост» ұғымын өмір сүру дағдысына айналдыру арқылы жоғарыдағы қасиетті батаның бәсін әлсіретіп алдық. Нәтижесінде, бата мен «тостты» қойыртпақтап, құнды қазынамыздың қадірін, асыл мұрамыздың мәнін кетірген бір буын ұрпақ тәрбиеленіп шыға келді.

СӨЗ СОҢЫНДА

Бата дарып, бақ қонған талай тағдыр иесі бар. Бұрын ата-бабамыз «Түсімде аян берді» дегенді жиі айтып, жақсылық болса асыра айтып қуанып, жамандық болса жасыра жүріп, игілікке жоритын. Қазірде түсінде аян көрер жан азайды. Бәлкім, «Батасыз құл жарымастың» кебін киген елге де Тәңірден келер жақсы аян лайық болмай тұрған шығар?! Мақаламыздың тақырыбын «Тәңірден аян, батадан баян кетті ме?» деп қойғандығымыздың да сыры осында. Ал, сіз қалай ойлайсыз, оқырман?

Д. ӘМІР.

Дүйсенбі - Понедельник, 1 сәуір

 ҚАЗАҚСТАН	20.00 «ГЛАВНЫЕ НОВОСТИ» 20.45, 23.00 «Невский » 22.00, 02.25«П@УТИНА» 01.30 Ночной кинотеатр «А у нас во дворе»
06.05 «Senbilik tan» 07.00 «TANSHOLPAN» 09.00 AQPAPAT 10.00, 03.00 «HIT QAZAQSTAN» 11.00 «Apta» 12.05, 21.50 T/x «ТОПЫРАҚҚА ТАМҒАН ТЕР» 13.00, 17.00, 20.00, 00.30 AQPAPAT 13.15 BEINESAZ 13.35, 19.10 T/x «Іздедім сені» 14.25 «SHANYRAQ» 15.55, 22.50 «Ертұғырыл» 17.15 ELDEN HABAR 17.30, 02.30 «MENIN QAZAQSTANYM» 18.05 «BALANYN KONILI...» деректі фильм 18.20 «ARNAIY JOBA» 18.40 «SERPIN» 20.55 «QAREKET» 23.50 «TUNGI STUDIO» 01.00 T/x «Достар» 01.25 T/x «Қалампыр» 02.00 «Ұлт мақтанышы» 03.50 «TUNGI STUDIO»	 КТК 07.05, «Дау-дамайсыз» 07.30 T/x «Қайсар жесір» 08.00 T/x «Тағдыр қосқан асыл жар» 09.20 «Юрмала» повтор 11.20 X/ф «Шутка» 13.00 X/ф «Кривое зеркало» 15.00 «Кеттік тойға» 15.30 «Әйел қырық шырақты-2» 16.30 «Саодат». T/x 18.00 «Махаббат пен жаза» 19.30 Кешкі жаңалықтар 20.00 «Астарлы ақиқат» ток-шоу 21.00 Вечерние новости 21.40 X/ф «Акваполи» 01.30 X/ф «Завещание принцессы» 02.20 T/x «Сүйікті Дениз» 03.40-04.30 «Әйел қырық шырақты-2»

 ХАБАР

06.00 «Тамаша» 07.00 М/с «Тобот» 07.30, 08.10, 09.10 «Таңғы хабар» 08.00, 12.00 Жаңалықтар 09.00, 13.00 Новости 10.00, 19.30 «Өз үйім-2» 10.25 «Журналистік зерттеу» циклінен деректі фильм 10.45 Премьера!!! NationalGeographic представляет «Марс» 11.30 «Символы нашей Родины» 12.10«Өмір жолы» 12.40 «Қайсар жандар» 13.10 «Самара» сериал 15.00 «Давайте говорить!» 15.50, 00.00 T/x «Кеңесшілер» 16.45 «Өнегелі ғұмыр» циклінен «Ұлтпен тұтас тағдыр» 17.15 «Бір туынды тарихы» циклінен деректі фильм 17.45 «Bilim» 18.15 T/x «Бәсеке-2» 20.00 Қорытынды жаңалықтар 20.30 «Online» 21.00 Итоги дня 21.30 «Бөрі» T/x-сы 22.20 Сериал «Королева ночи» 01.00 «Әсем әуен»	 ЖЕТІСУ 07. 05 Ән әлемі 07.30 «Таңжарық» 09.00 Апта (қаз) 09.50 Ән әлемі 10.00 Апта (рус) 10.50 Спорт тайм 11.15 Полиция қызметі 11.50 Ән әлемі 12.00 Зерде 12.50 Тарих Қарасай батыр 13.00 Ән шырақайық 13.50 Д/ф «Сарбаз ақын-сарбаз жыр» 14.20 Мұхаммедиятердің шығармашылық кеші 16.10 Д/ф «Алғашқы Роза» 16.45 Ем болсын 17.00 Жаңалықтар 17.20 Новости 17.35 Organic Life 18.00 Шашу 18.45 Organic Life 19.00 Әкім сағаты Тікелей эфир 20.00 Бай қуатты болайық 20.30 Жаңалықтар 21.00 Туржорық 21.30 Новости 22.00 Жәдігер Н.Тілендиев 22.40 Программа «Космос. Кз» 23.00 Жаңалықтар 23.30 Новости
--	---

 АСТАНА

06.00, 03.30 «KazNet» 07.00,21.00 «Таңдауым сен» T/x 08.00 «Избранное за неделю» 09.00 «Маша и медведь» 10.00, 22.00 T/x «Абысындар» 11.00 «Красные браслеты» 13.00 Сериал «Райское место» 14.00 Күндізгі жаңалықтар. Тікелей эфир 14.15 «Біздің уақыт» 15.00 «Көктем күлкісі» концерттік кеш 16.30 М/ф «Пингвины из Мадагаскара» 17.00 «Алдар көсе» 18.00 «№309» түрік T/x-сы 20.00, 02.00 Жаңалықтар 20.30, 02.30 Новости «20.30» 23.00 T/x «Келін бақыты» 00.00 «Қара нан» 01.00 «Көріпкел» 03.00 «Ой мен ойын»	05.40, 06.00, 12.30 Сериал «Жігіттер» 05.58 «ҚР ӨНҰРАНЫ» 07.00, 20.00 Информбюро 08.00 Кино «Легенда о коловрате» 10.30, 21.00 Сериал «Махаббатым, кеш мені» 14.30 Кино «Хоббит-: Битва пяти воинтсв» 18.00 Сериал «Кухня» 23.00, 04.00 Алдараспан, Нысана, Шаншар әзілдері 23.30 Кино «Мужчина по вызову» 01.20 «WhatsUp?» 02.00 «Келіндер байгесі» 03.00 Әзіл студио
--	---

 7 КАНАЛ

06.00 «ӨН ДАРИЯ» 06.40, 04.05 «Той заказ» 07.10 «TAMADA BATTLE» 08.00 «Доброе утро» 11.00 «Поле чудес» 12.00 «Қалаулым» 15.00 «На самом деле» 15.55 Сериал «Спецназ-2» 16.55 «Пусть говорят» 18.00 «БАСТЫ ЖАҢАЛЫҚТАР» 18.45, 03.10 Пендеміз ғой	06.00 «Қыздар арасында» 07.00 «Айнаонлайн» 09.00 М/ф «Балерина» (Франция) 10.50, 01.00 «Юрмала» 13.30 Скетчком «Q-елі» 15.00 Ток-шоу «Өз ойым» 16.40 X/ф «В поисках мамы» 18.50 T/x «Жаңа келін» 21.00 Лотерея 777 21.05 «Шаншар» 21.40 Сериал «Мажор-3» 23.50 «Спецотряд Кобра 11» 03.45 «Өз ойым» 05.00 «Жеңіп көр»
---	--

 ЕВРАЗИЯ

Сейсенбі - Вторник, 2 сәуір

 ҚАЗАҚСТАН	20.00 «ГЛАВНЫЕ НОВОСТИ» 20.45 T/c «Невский» 22.00, 02.25«П@УТИНА» 01.30 «А у нас во дворе»
06.05 Концерт 07.00 «TANSHOLPAN» 09.00, 13.00, 17.00, 20.00, 00.30 AQPAPAT 10.00, 02.35«HIT QAZAQSTAN» 10.55 «Элвин мен Алақоржындар» 11.15, 17.50 «Kim bilir?» 12.05, 21.50 T/x «Топыраққа тамған жер» 13.15 «Beinesaz» 13.35, 19.10 T/x «Іздедім сені» 14.25 «SHANYRAQ» 15.55, 22.50 «Ертұғырыл» 17.15, 02.25 ELDEN HABAR 17.30, 04:00 «Jan jyluy» 18.35 «KONIL TOLQYNY» 20.55 «QAREKET» 23.50 «TYNGI STUDIO» 01.20 T/x «Достар» 01.50 T/x «Қалампыр» 03:25 «TUNGISTUDIO»	 КТК 07.05 Кешкі жаңалықтар 07.30 T/x «Қайсар жесір» 08.00 T/x «Тағдыр қосқанасыл жар» 09.20 Новости 10.00 X/ф «Женский доктор» 11.00, 21.40 X/ф «Акваполи» 15.00 «Кеттік тойға» 15.30 «Әйел қырық шырақты-2» 16.30 T/c «Саодат» 18.00 T/c «Махаббат пен жаза» 19.30 Кешкі жаңалықтар 20.00 «Астарлы ақиқат» 21.00 Вечерние новости 01.30 X/ф «Завещание принцессы» 02.20 T/x «Сүйікті Дениз» 03.40-04.30 «Әйел қырық шырақты»

 ХАБАР

06.00 «Тамаша» 07.00 М/с «Тобот» 07.30, 08.10, 09.10 «Таңғыхабар» 08.00, 12.00 Жаңалықтар 09.00, 13.00 Новости 10.00 T/x «Бәсеке-2» 10.30, 19.30 T/x «Өз үйім» 11.10, 22.20 T/c «Королева ночи» 12.10 «Бабалар ізімен» 12.40 «Қайсаржандар» 13.10 T/c «Самара» 15.00 «Давайте говорить» 15.45, 00.10 «Кеңесшілер» 16.45, 01.10 «Тағдыр тартысы» 17.15 «Ұлы дала өркениеті» 18.00 «Народный контроль» 18.15«Ережесіз әңгіме» 19.00 T/x «Мезгілсіз махаббат» 19.30 «Өз үйім-2» 20.00, 23.40 Қорытынды жаңалықтар 20.30 «Online» 21.00 Итоги дня 21.30 T/x «Бөрі» 23.10 «Бетпе-бет» 01.40 «Әсем әуен»	 ЖЕТІСУ 07. 05 Ән әлемі. 07.30 «Таңжарық» 09.00 Жаңалықтар 09.30 Новости 10.00 Ән әлемі 10.10 Ем болсын 10.30 Бай қуатты болайық қайталау 11.00 Жәдігер 11.40 Д/ф «Көктеммен қауышу» 12.00 Шашу 13.50 Туржорық 14.15 Б.Асқарбековтың шығармашылық кеші 16.15 Цикл «Зеленый список». 16.45 Ем болсын 17.00 Жаңалықтар 17.20 Новости 17.35 Organic Life 18.00 Шашу 18.45 Organic Life 19.00 Тұжырым 19.30 «Оқырман» әдеби клубы 20.15 Net.laik 20.30 Жаңалықтар 21.00 Тарих парақтары 21.30 Новости 22.00 Ғибратты қазына 23.00 Жаңалықтар 23.30 Новости
--	---

 АСТАНА

06.00, 20.00, 02.00 Жаңалықтар 06.30, 20.30, 02.30 Новости «20:30» 07.00, 21.00 «Таңдауым сен» 08.00 Мультфильм 09.00 «Маша и медведь» 10.00, 22.00 T/x «Абысындар» 11.00 «Охотники за головами» 13.00 «Райское место» 14.00 Күндізгі жаңалықтар 14.15 «Moneytime» 14.30 «Moneytime» 14.50 «Жігіттер» тобының концерті 16.30 М/ф «Пингвины из Мадагаскара» 17.00 «Алдар Көсе» 18.00 «№309 түрік телехикаясы» 20.00, 02.00 «Жаңалықтар» 20.30, 02.30 Новости 23.00 T/x «Келін бақыты» 00.00 «Қара нан» 01.00 «Көріпкел» 03.00 «Ой мен ойын» 03.30 «KazNet»	 31 КАНАЛ 05.40, 06.00, 12.30 T/c «Жігіттер» 05.58 «ҚР ӨНҰРАНЫ» 07.00, 20.00 «Информбюро» 08.00 «Мужчина по вызову» 10.00 «Маша и медведь» 10.30, 21.00 T/c «Махаббатым кеш мені» 14.30 М/с «Аладдин» 15.30 T/c «Воронины» 18.00 T/c «Кухня» 23.00, 04.20 Алдараспан, Нысана, Шаншарәзілдері 23.30 «Цена измeны» 01.30 «WhatsUp?» 02.20 Келіндер бәйгесі 03.20 Әзіл студио
--	--

 7 КАНАЛ

06.00 «Қыздарарасында» 07.00, 18.50 T/x «Жаңа келін» 08.00, 20.00, 03.30 T/x «Элиф» 09.00, 21.40 T/c «Можор-3» 11.15, 01.00 «Юрмала» 13.30 «Q-елі» 14.00 «Бастық боламын» 15.00, 03.45 Ток-шоу «Өзойым» 16.40 «Авария» 17.45, 23.50 «Спецотряд Кобра 11» 21.00 Лотерея 777 21.05«Шаншар» 05.00 «Жеңіп көр»	06.00 «Өн Дария» 06.40, 04.05 «Той заказ» 07.15, 18.00 «Басты жаңалықтар» 08.00 «Доброе утро» 11.00 «Штрафник» 12.00 «Қалаулым» 15.00 «На самом деле» 15.55T/c «Спецназ-2» 16.55 «Пусть говорят» 18.45, 03.10 «Кеш қалмайық»
--	---

 ЕВРАЗИЯ

Сәрсенбі - Среда, 3 сәуір

 ҚАЗАҚСТАН	20.45, 23.00 T/c «Невский» 22.00, 02.25 «П@УТИНА» 01.30 Ночной кинотеатр. «А у нас во дворе»
06.05 Концерт 07.00 «TANSHOLPAN» 09.00, 13.00, 17.00, 20.00, 00.30 AQPAPAT 10.00, 02.35«HIT QAZAQSTAN» 10.55 «Элвин мен алақоржындар» 11.15, 17.50 «Kim bilir?» 12.05 «Топыраққа тамған тер» 13.15 «Beinesaz» 13.35, 19.10 T/x «Іздедім сені» 14.25 «SHANYRAQ» 15.55, 22.50 «Ертұғырыл» 17.15, 02.25 ELDEN HABAR 17.30, 03.55 «AQSAYYT» 18.35 «Konil tolqyny» 20.55 «QAREKET» 21.50 T/x «Үзілмес үміт» 23.50, 03.25 «TYNGI STUDIO» 01.20 T/x «Достар» 01.50 T/x «Қалампыр»	 КТК 07.05 «Кешкі жаңалықтар» 07.30 T/x «Қайсар жесір» 08.00 T/x «Тағдыр қосқан асыл жар» 09.20 Новости 10.00 «Женский доктор» 11.00, 21.40«Акваполи» 15.00 «Кеттік тойға» 15.30, 03.40 «Әйел қырық шырақты» 16.30 «Саодат» 18.00 «Махаббат пен жаза» 19.30 Кешкі жаңалықтар 20.00 «Астарлы ақиқат» 21.00 Вечерние новости 01.30 «Завещание принцессы» 02.20 T/x «СүйіктіДениз»

 ХАБАР

06.00 «Тамаша» 07.00 М/с «Тобот» 07.30, 08.10, 09.10 «Таңғы хабар» 08.00, 12.00 Жаңалықтар 09.00, 13.00 Новости 10.00, 19.00T/x «Мезгілсіз махаббат» 10.30, 19.30 «Өз үйім-2» 11.10, 22.20 «Королева ночи» 12.10 «Важно знать » 12.35 «Қайсар жандар» 13.10 T/c «Самара» 15.00 «Давайте говорить» 15.50, 00.30 «Кеңесшілер» 16.50, 01.30 «Тағдыр тартысы» 17.30 «Өмір жолы» 18.00 «Біздің назарда» 18.15 «Ережесіз әңгіме» 20.00, 00.00 Қорытынды жаңалықтар 20.30 «Online» 21.00 Итоги дня 21.30 «Бөрі» 23.10 «Ұлы дала өркениеті»	 ЖЕТІСУ 07. 05 Ән әлемі. 07.30 «Таңжарық» 09.00 Жаңалықтар 09.30 Новости 10.00 Ән әлемі 10.10 Ем болсын 10.30 Тұжырым 11.00 Тарих парақтары 11.30 Д/ф «Батыр туған – Ер Мәлік» 12.00 Шашу 12.50 Программа «Біліп қой балақай» 13.00 «Оқырман» әдеби клубы 13.50 Ғибратты қазына 14.45 Ш.Ахметованың кеші 16.45 Ем болсын 17.00 Жаңалықтар 17.20 Новости 17.35 Organic Life 18.00 Шашу 18.45 Organic Life 19.00 Ұлт пен рух 19.30 Құтты қонақ 20.15 Ән әлемі 20.30 Жаңалықтар 21.00 Арнайы репортаж 21.30 Новости 22.00 Д/ф «Гүлфайрус» 23.00 Жаңалықтар 23.30 Новости
--	--

 АСТАНА

06.00, 20.00, 02.00 «Жаңалықтар» 06.30. 20.30, 02.30 Новости «20:30» 07.00, 21.00 «Таңдауым сен» 08.00 Мультфильм 09.00 «Маша и медведь» 10.00, 22.00 T/x «Абысындар» 11.00 «Охотники за головами» 13.00 «Райское место» 14.00 Күндізгі жаңалықтар 14.15, 14.30«Moneytime» 15.00 «Әндер мен жылдар» 16.30 Мультфильм 17.00 «Алдар Көсе» 18.00 T/x «№ 309» 23.00 T/x «Келін бақыты» 00.00 «Қара нан» 01.00 «Көріпкел» 03.00 «Ой мен ойын» 03.30 «KazNet»	05.40,06.00,12.30 Сериал «Жігіттер» 05.58 «ҚР ӨНҰРАНЫ» 07.00, 20.00 «ИНФОРМБЮРО» 08.00 Кино«Цена измeны» 10.30, 21.00 «Махаббатым, кешмені» 14.30 «Алладин» 15.30 «Воронины» 18.00 T/c «Кухня» 23.00, 04.30 Алдараспан, Нысана, Шаншар әзілдері 23.30 «Ведьма гора» 01.30 «WhatsUp?» 02.20 Келіндер бәйгесі 03.20 Әзіл студио
---	---

 7 КАНАЛ

06.00 «Қыздар арасында» 07.00,19.00 «Жаңа келін» 08.00, 20.00, 03.00 «Элиф» 09.00, 21.40«Мажор-2» 11.15, 01.00 «Юрмала» 13.30 «Q-елі» 14.00 «Бастық боламын» 15.00, 03.45 Ток-шоу «Өз ойым» 16.40 «Авария» 17.45, 23.50 «Спецотряд Кобра 11» 18.50 Лотерея 6/49 21.00 Лотерея 777 21.05 «Шаншар» 05.00 «Жеңіп көр»	06.00 «Өн дария» 06.40, 04.05 «Той заказ» 07.15, 18.00, «Басты жаңалықтар» 08.00 «Доброе утро» 11.00 «Штрафник» 12.00 «Қалаулым» 15.00 «На самом деле» 15.55 «Спецназ-2» 16.55 «Пусть говорят» 18.45, 03.10 «Пендеміз ғой» 20.00 «ГЛАВНЫЕ НОВОСТИ»
---	--

 ЕВРАЗИЯ

АПАТТЫҢ АЛДЫН АЛУ

ҚАР КӨБЕСІ СӨГІЛДІ,

Мәселені екінші жағынан алып қарасақ, еріген қар мен жаңбыр суы сіңіп үлгермегенінен, үлкен тоғандар мен бөгеттердің суынан бөлек, тұрғындардың өз уақытында арық жүйесі тазаланбауы салдарынан да судың тасуы орын алатын жағдайлар кездеседі. Әрі қыс тұрмақ көктем мен ала жаздай есік алдындағы тоғандарынан су асып жатса да мән бермейтін халықтың немқұрайлығы тағы бар. Сондықтан да халықпен ұдайы үздіксіз байланыс жасайтын төтеншеліктер бұл жолы да өткен жылдары апат болған орындарға барып, алдын алу шараларын жүргізуде. Биылғы апатты аймақтарды да назарға алып, қазіргі уақытта таулы аймақтарды жіті бақылауға алған.

Соның аясында қардың түсімі мен еруі, жердің тоңы мен сіңуі, апатты аймақтардағы жағдай, алдын алу шаралары турасында төтенше жағдайлар департаментінің баспасөз хатшысы Азамат Жұртбаевпен аз-кем әңгімелескен едік. Ол өткен жылдары мазасы қашқан халықтың биылғы жылғы жағдайы туралы: «Қазіргі уақытта жазық жерлердің қары еріп бітті. Былтыр ақпан айының соңы мен наурыз айының басында аулаларға су кіріп, апатты жағдайлар орын алған. Ал отыз сегіз қауіпті аймақ біздің бақылауымызда болды. Қазір барлығы дұрыс, қорқыныш сөйілді. Биыл тасқын жүргені туралы оқиғалар тіркелген жоқ. Енді таудағы қар қалды. Жалпы тау қары мамыр айынан кейін ери бастайды. Қатты нөсерлі жауын жауып, күн ысып кетпесе таудағы қардың еруі де ретімен

абайлайық!

КӨКТЕМ КЕЛІСІМЕН ЖЫЛҒАЛАРДАН СУ АҒЫП, БӨГЕТТЕР БҰЗЫЛЫП, ӨЗЕНДЕР АРНАСЫНАН ТАСЫП, ҚАУІПТІ БЕТІ ҚАЙТҚАНША БЕЙҒАМ ЖҰРТТАН ҰЙҚЫ ҚАШАТЫН. ЖЫЛ САЙЫН СУЫ МЕН НУЫ МОЛ ЖЕТІСУ ӨҢІРІНІҢ ЖОҚ ДЕГЕНДЕ БІР ЕЛДІ МЕКЕНІНДЕ АПАТТЫ ЖАҒДАЙЛАР ОРЫН АЛЫП, ХАЛЫҚ ТАРАПЫНАН «ТАБИҒАТТЫҢ ТОСЫН МІНЕЗІНЕ НЕГЕ ДАЙЫН ОТЫРМАЙМЫЗ? АПАТТЫ ЖАҒДАЙЛАР НЕГЕ ЖЫЛ САЙЫН ДӘСТҮРЛІ ТҮРДЕ ҚАЙТАЛАНА БЕРЕДІ? ЖАУАПТЫ МЕКЕМЕЛЕРДІҢ САЛҒЫРТТЫҒЫ МА, ӘЛДЕ ОЛАРДЫҢ ТАРАПЫНАН АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ ДЕР КЕЗІНДЕ ЖАСАЛМАЙ МА?» ДЕГЕН СҰРАҚ ҮСТІ-ҮСТІНЕ ҚОЙЫЛАТЫН. АЛ БИЫЛ ШЕ? БИЫЛ ҚАРДЫҢ ТҮСІМІ МЕН ЖЕРДІҢ ҚАТУЫ ЖЫЛДАҒЫДАН АЗ БОЛУЫНА ЖӘНЕ АУА РАЙЫНЫҢ ЖЫЛЫЛЫҒЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЖАЗЫҚТАҒЫ ҚАР РЕТІМЕН ЕРІП, ТЕЗ СІНДІ. БАСТАПҚЫДА 38 ҚАУІПТІ АЙМАҚ ТІРКЕЛГЕНІМЕН, ҚЫТЫМЫР МІНЕЗІН ТАНЫТПАҒАН ҚЫС-АТАНЫҢ АРҚАСЫНДА ОЛАР ДА КЕЗЕГІМЕН ТІЗІМНЕН СЫЗЫЛДЫ. ЕНДІ АЛДАҒЫ АПТАДА КҮТІЛЕТІН ЖАУЫН-ШАШЫН САЛДАРЫНАН ТАУЛЫ АЙМАҚТАРДАҒЫ ЕРІГЕН ҚАР ТАСҚЫНҒА АЙНАЛМАС ҮШІН ДАЙЫНДЫҚ ШАРАЛАРЫ КҮШЕЙТІЛСЕ ҚҰБА-ҚҰП БОЛАР ЕДІ.

болар. Жалпы департамент су тасқынының алдын алу шараларын ұйымдастырып, апатты жағдайға дайын отыр» – дейді. Төтеншеліктер аяз сына бастағаннан бері үй-үйді аралап, түсіндіру жұмыстарын жүргізуді қолға алған. Мәселен, Қызыл тас саяжайында су тасқынына қарсы акция ұйымдастырып, арықтарды тереңдетіп қазу, тазалау шаралары туралы халықпен кеңесіп, су тасқынының алдын алуға шақырды. Сонымен бірге апаттың алдын алуға байланысты жыл басынан бері теледидарда 14 апатты алдын алуға байланысты үндеулер, баспа беттерінде 25 мақала, электронды ақпараттарда 20 мақала жариялаған. Әрі облыс бойынша су тасқыны қаупі төнген неме-

се туындаған жағдайда халықты уақтылы хабардар ету үшін SMS-хабарламаларды жіберіп отырады. Десе де, ұзақ мерзімді жобалау бойынша жаңбырлы апталар әлі алда. Сондықтан облысымызда жауын-шашының мол болатына байланысты өзен арнасының сығылысуы, таулы өзендер баурайының тегіс аумағында еріген қар суынан жайылма учаскелеріне су деңгейі көтерілуі сынды жағдайлар әлі сөйілген жоқ. Апат туындаған жағдайға «Сақадай сай отырмыз» деген төтеншеліктер тасқынының алдын алып, жоюға арналған қор (запас) құрғанын тілге тиек етті. Нақтыласақ, қорда 121 655 қап құм, 8 474 тонна инертті материал, 294 тонна жанар-жағармай, 37 келісімшарт тіркелген (апат болған

жағдайда осы мекемелер адамдарды азық-түлікпен қамтамасыз етеді) 120 тонна азық-түлік бар.

СӨЗ СОҢЫ

«Жақсылық ағаш басында, жамандық аяқ астында» демекші, апат айтып келмейді. Ауа райын болжаушылар айтқандай осы апта жауын-шашынды болып, солтүстік өңірлерде қар, оңтүстік өңірлерде жаңбыр жауса, жазық даладан келетін ерінді су біраз әбігерге салуы мүмкін. Мұның барлығы су айдындарының арнасынан асуына сеп болуы ықтимал. Сондықтан жазықтағы қар еріді дегенімізбен, таулы аймақтың қары бірден ерісе тағы да тасқынға айналмақ. Біз бұл жерде жамандық шақырып

тұрғанымыз жоқ. Өйткенмен, «дайынбыз», «бәрі сақадай сай тұр» десе де, табиғаттың тосын мінезімен күресуге келгенде қауқарсыздық танытуымыз бек мүмкін.

Ауызды жиып болғанша, тарихында бұрын-соңды мұндай су апаты болмаған ислам мемлекетінің бірі Иранның 31 провинциясының 25-ін су тасқыны жайлады. Еліміздің Шығыс Қазақстан облысының аудандарында су тасқыны үйлерді шаюда. Қостанай облысында да биыл қар тиісті нормадан аз түскенімен су тасқыны қаупі сақталып отыр.

Ал суы мен нуы мол жер жәннаты Жетісуда, әрине, су ресурстары көп екені белгілі. Аймақта 75 су қоймасы, 85 тоған және 21 бөгет (плотина мен дамба), 33 гидрожелі, 156 магистральдан құралған, жалпы саны 370 гидротехникалық нысан бар. Оның 122-сі республикалық меншікке, 159-ы коммуналдық меншікке, 89-ы жеке меншікке қарайды. Сондықтан көктем келді дегенімізбен гидротехникалық нысаны да, жауын-шашын мөлшері де көп облысымызды нөсерлі жаңбыр қуатының қатты болуы алаңдататыны сөзсіз. Бұдан шығатын қорытынды – қауіп толықтай сөйілгенше, билік тарапынан дайындық пен бақылау шаралары күшейтіліп, қараша қауым апатты жағдайға сауысқандай сақ отырулары қажет.

Ұзын сөздің қысқасы: тасқыннан ада, апаттан алшақ болсақ екен. Бұл жылғы көктем басқа көктемдерден өзгереді өтсе дейміз.

Шынар ЖЕҢІСҚЫЗЫ.

ОРМАНДЫ ӨРТТЕН ҚОРҒАЙЫҚ!

Көркем табиғатымызды тілсіз жаудан қорғау біздің басты міндеттеріміздің бірі. Сондықтан облыстық орман және аңшылық шаруашылығы аумақтық инспекциялардың, мемлекеттік табиғи қорықтар мен ұлттық парктердің мамандарына өрт мезгілі кезінде қалдық шөптерді қауіпсіз өртеу, өрт сөндіру құралдарын дайындықта ұстау, тілсіз жаудың алдын алу мақсатында жергілікті баспасөз құралдарына мақала беру, халық арасында үгіт насихат жұмыстарын жүргізу, орман-тоғай алқаптарына демалушылардың қатынауын шектеу сияқты маңызды шараларды орындауды жүктеп отыр.

Тілсіз жаудың қай жерден және қашан шығатынын болжау мүмкін емес. Алайда, ең қауіпті уақыт – көктем шығып, күн ыси бастаған кез. Негізінен өрттің шығуының басты себептері көбінесе шөп қалдықтарын, қоқыстарды қадағалаусыз өртеген шаруа қожалықтарының жауапсыздықтарынан, табиғат аясында демалушылардың өрт қауіпсіздігі ережелерін сақтамауынан болып табылады. Олардың сөндірілмеген темекі қалдығын, жағылған сіріңкені тастай салуынан, тағам жасау кезінде немесе жылыну мақсатында пайдаланған алауды өшірмей кетуі қыстай қар астында жатқан өсімдік қалдықтарының тұтанып, өртенуіне әкеп соқтырады. Ал кей кездері орман өрттерінің шығуы табиғат жағдайымен де байланысты болады. Мысалы, найзағай түсу, күннің қатты ысуы салдарынан да тілсіз жаудың тұтануы мүмкін.

Оттың шыққан жерін дер кезінде анықтап, жедел өшірмесе, қаншама жабайы аңдар, құстар, олардың ұялары жанып кетеді. Өртенген ағаштардың қайта қалпына келуі үшін көптеген жылдар қажет. Ал орман өрттерін ауыздықтауға жүздеген адамдар мен техникалар жұмылдырылды. Осының бәрі орман шаруашылығына, халыққа өте көп шығын келтіреді.

Біздің басты міндетіміз – табиғатты үлкен жауапкершілікпен қорғау. Себебі, еліміздің келешек ұрпағы гүлденген, жасыл елде өмір сүруі қажет.

Аслан АБСЕИТОВ,
Талдықорған орман шаруашылығы коммуналдық мемлекеттік мекемесінің орман қорғау инженері.

ҒИБРАТТЫ ҒҰМЫР ҚАЗЫНАСЫ

Жалғасы. Басы 1-бетте.

ТҮЛПАРДЫҢ ТҮЯҒЫ, КӨНЕНІҢ КӨЗІ

Менің алдымда Ғаббас Сейітбатталұлы Баталов ақсақалдың (1910 – 1997) артында қалған рухани мұрасы жатыр.

Ғабекен өмір жолын жазып қалдырған. Оның мазмұнын қайталау орынды бола қоймас. Бірақ сол өмір жолының кейбір тұстарына назар аударғым келеді.

Біріншіден, Ғабекен – атақты қанжығалы Шәңкі бидің шөбересі, ұлы бабалары Қарасай батыр Жәнібек Қошқарұлымен үзеңгілес. Шәңкі болса Құнанбай қажының замандасы, кезінде аға сұлтан болған, XIX ғасырдың бірінші жартысындағы сайын даланың қайраткерінің бірі.

Екіншіден, Ғабекен – Кеңес заманында оқып, зиялы қауымның орта буынында еңбек еткен жан, ауыл шаруашылық министрінің орынбасарына дейін өсіп, еңбек еткен қайраткер.

Үшіншіден, өз халқын сүйген Ғабекен халық мұрасының жанашыры болып, ұзақ жылдар қалам тартқан. Ел арасындағы қанатты сөздерді көп жинаған, жанына сақтаған, кейін зейнеткер болған шағында бұл іске қызу араласқан.

Төртіншіден, Ғабекен – ойшыл адам, ел тағдыры туралы көп толғанған. Ептеп өлең жазған, кейбір қолжазбаларға қарағанда роман жазуға да ойы болған, жинаған халық мұрасын бір ізге түсіруді армандаған. Алайда жас болса келіп, творчестволық

мүмкіндік азайған тұста өзін-өзі тоқтатқаны анық байқалады.

Ғаббас Баталов шын мәнінде творчествоның адамы. Ойы ұшқыр, тілі қанық, қанатты сөздерді өте орынды пайдаланады, ой толғауы терең, бүгінгіге қанағат, тәубе ете отырып, ертеңді көп ойлайды. Ахмет Байтұрсыновтың «жұрт бүгіншіл, менікі ертеңгі үшін» деген ғибрат сөзі осы тұста жадыға оралады. Ғабекеннің қолжазбаларында «өзімді өзім тани білсем» деген сөздері бар. Бұл сөз Сократтың бір ойымен ұштасады. Әлем данасы Сократ – «мен өзімнің білгенімнен білмегенімнің көп екенін білемін», – деген екен. Ғабекенде өзінің ортадағы қадыр-қасиетін ғана емес, дүниеге неге келгенін, артына не қалдырғанын көп ойлағаны, толғанғаны жазбаларынан анық көрінеді. «Тіршілікте артық жиғаның – адам баласына еткен жақсылығың деп біл», – деуі осыдан.

Тәңір жолы – ақ жүрек,

Сайтан деген – қиянат.

Ақ жүректі ертерек

Ескер-дағы қыл әдет, – деген Шәкәрімнің творчасымен Ғабекен ойлары, толғамдары үндес келеді.

Ғабекен қалдырған нақыл сөздері оның замана данасы екенін көрсетсе керек. «Күншіл адам жұқпалы мерздей жиіркенішті», «Сабырлының сабасы ортаймас, сабырсыздың берекесі болмас»,

«Надан адамға данышпан адамның айтқаны әрқашан өтірік», «Намысты адамнан батыр шығады, данышпан адам белдеспей-ақ сөзбен жығады», «Келбетінен, тұлғасынан көрінген сұлулық – көз қанағаты, ал мінез сұлулығы – жан рахаты», «Арыстан жараланғанмен қыңсыламайды, ер қанша ашыққанымен қайыр сұрамайды», «Адамгершілік қалыбы – қанағат», «Бағың мен бағанды жұрдай қылатын жол – арсыздық».

Міне осылай Ғабекен өмір бойы тәбірініп өткені оқырманға күмән қалдырмайды.

Ғабекен үлкен династияның – әулетінің негізін салған патриарх. Ұлжан ана екеуі 8 бала тәрбиелеп, көзі тірісінде 22 немере, 8 шөбере сүйген.

Өмір бойы еңбек етіп, еліне елеулі, халқына қалаулы болған Ғабекен артына өлмейтұғын сөз, талантты, талапты ұрпақ қалдырды.

Абай атамыз айтқандай, «өлді деуге бола ма, айтындаршы, өлмейтұғын артына сөз қалдырған» дегендей, Ғабекен – өз халқымен ұзақ жылдар екінші өмірін де жасайтын ұлт перзенті.

М.Қ. ҚОЗЫБАЕВ,
ҚР ҰҒА академигі.
2001 жыл

1981 жыл. 70 жасында.

Би – деген атау қазақ халқының ардақты төл сөзі. Ал солай бола тұра би деген сөзден ат-тонымызды ала қашып, оны аузымызға алсақ қойнымызға бүйі кіріп кеткендей шошып, халқымыздың бұрынғы бастан кешірген дәуірлерінде би тобының атқарған қоғамдық ролін түсінбей, шәт шәлкей айқайға басып, тарихты терең түсінбей, қызыл жұдырық белсенділіктен тайызда жүзудің сиқыма деймін.

Бұрынғы өткен би-бабаларымыздың, сол өздері жасаған қоғам дәуірлерінде алған көсемдік рөлдеріне тоқталу алдында айтып өтпегім: бидің де – биі болған.

Қалың ел тағдырын әділ таразыға салып, шындықты билігіне арқау еткен, шын мәнінде қалың халық мүддесін ойлауды адамгершілік арым деп сезінген адал ұлдарын кемеңгер биіміз деп қадірлеп олардың айтқанына күмәнсіз тұрған. Ел беделіне ие болған дана би аталарымыздың айтқан философиялық асыл сөздері, бітірген төрелік істері әлі күнге ұмытылмай ел аузында келе жатыр. Сол өткен билердің саңлағы – Қаз дауысты Қазбек, үйсін Төле би, алшыннан шыққан Әйтеке билердің ұлағатты сөздері қазіргі өмірімізде де өзінің тәрбиелік қасиетін жоғалтпаған асыл мұрамыз емес пе?

Бұрынғы өткен данышпан-кемеңгер билер осы үшеуімен ғана бітпейді. Тек оларды іздеуіміз керек, тануымыз қажет. Осындай елеусіз болып келе жатқан асыл мұраларымызды ашуға ат салысамын деген талапкерлерімізге бағдар болар деген пікірімен, өзім сөздерін естіп, билік тұжырымдарынан хабарым бар, мына билердің аттарын атауды дұрыс көрдім. Олар: әріректе өткен орда билері – Мөңке, Ақсопы, Қойсары билер, арқа елінде өткен – Бұқар жырау (әрі би), Өнет баба, Қаз дауысты Қазбек, Шоң, Саққұлақ, Шәңкі, Бөкеш, Тоқсан, Арықбай, Балқожа билер; Аяқөз, Балқаш төңірегінде өткен Ақтайлақ би, Тау төңірегінде өткен атақты Төле би, Кесері би, Бөлірткі, Сәт, Ноғайбай, Мөңке билер; Атырау бойында өткен – Сырым Датұлы (әрі батыр, әрі би); әрі батыр, әрі би Махамбет, Шолақ, Батанияз билер. Сыр бойында өткен – Балаби, Досбол, Елші Таңатар, Арал, Шалқар төңірегінде өткен қызыл тілдің ділмәрі Жетес би, Қызыл-Құм Дәуқара елдерінде өткен – Қарадос, Тампыш, Кетебай, Өтетілеу, Жарылқап, Бақа билер. Мен осы азғантай аты әйгілі билерді атап, билер тобы осымен бітті демек емеспін. Ал билер тобын жинақтап, іздеп зерттеп, оларды тарихтан алатын тиісті орындарына қою тарихшыларымыздың, әдебиетшілеріміздің борышы ғой деймін.

ШӘҢКІ БИ

Адам ғалайһис-сәламнан бері ербіп келе жатқан ұрпақтардан талай жандар дүниеге келіп, кетіп жатыр. Бірақ олардың бәрі есте қала бермейді. Тек елі үшін еткен еңбегі, өз басының қамынан гөрі әлде қайда

БИЛЕР

алда болған, қауым тіршілігі үшін, адам деген ардақты атына кір келтірмей, адалдық, әділдік, парасаттық жолымен өмір сүрген данышпан жандарды ел еш уақытта да ұмытпайды. Ондай асыл жандар дүниеден өткенменен, ел есінде өзінің қымбат бағасын жоғалтпай, мәңгі жасай береді. Міне, осындай абзал, данышпан жандардың бір өкілі 1811 жылы, қанжығалы Мендеке батырдың шаңырағында дүниеге келген Шәңкі би еді. Шәңкі – Алла тағаланың берген ерен қасиеттеріне ие болып, туғандығын бала күндерінен бастап-ақ анықтап, адам өмірінде тек үздіксіз еңбек, адал несіп, терең ой, әділдік қана болуы керектігін уағыздап, өз басы осы төрт қағиданың құлы болып өткен жан. Қазіргі Шәңкінің дүниеге келіп кеткеніне, екі ғасырдай уақыт өтсе де, оны ел ұмытпай әлі күнге шейін қадірлеп, қастерлеуі оның биік парасатты ел ағасы болғандығын дәлелдеп тұрғандай.

Шәңкі би – тоқты-торымның дауына араласатын «дәркілдек» би емес, ол ағайын-ру татулығын қамтитын әділ шындыққа билік еткен, дәулетіне қарай – бай, жарлы демей, із ата-тегіне қарамай, із ер-әйел демей туралық билігін де кесіп айтқан. Сол мінездері үшін халқы оны сүйіп Шәңкі деген атын «Тәте» деп ауыстырып, бүкіл Орта жүзге «Тәте» атанған.

Тәтем келін алу жөнінде сөйлесіп, әрі амандық білейін деп әдейі құдасы Қожықтікіне келіп түсіп, қона жатып жүрейін деп отырғанда Қожық тәтемнің «бұйымтайын» (не дәмәтіп келгенін) сұрапты. Сонда тәтем: – Өзіңе қымбат, халыққа заламат мінезінді сұрай келдім, – депті. Сонда Қожық: – Ой, тәте-ай, оны сұрап әуре болма. Онымды өзім өлсем тіпті балаларыма мирас етіп қалдырамын, – деп, оңалмас сыңай көрсетеді. Содан соң тәтем: – Бата бұзу ауыр нәрсе, лаж жоқ. Обалы сенде, – деп батаны бұзып, құдалықтан айырылады. Жедел Зілқараның Әліпбегіне барып Қожықтың үстінен іс қозғап, Қожықты сүргінге балаларымен қосып, айдаптып, елді Қожықтың зорлығынан азат етуге бірінші кіріскен осы Шәңкі би көрінеді.

Шәңкі орыстың заңына сүйенеді деп ағайын ішінде жек көрушілер де болған. Айырықша көшіп келіп қала сала бастаған орыс, украин мужықтарының үйін өртеп жіберетін тентек ағайыны Байғасқа болған. Сол кезден сақталған мужықтар арасында (Закон Байғасқа) деген ұғым сақталып қалған, оның себебі үйі өртенген мужықтан басқалары – Неге үйінді өртеді, – деп сұрағанда, ол: – Закон Байғасқа, – деп жауап берген екен. Яғни, Байғасқаның заңы бойынша өртелді дегені.

Кейін Шәңкі бидің сілтеуімен оның болыс баласы Төкіштің уақытында Байғасқаның ауылын және сол Байғасқаға ұқсап орыс мужықтарына зорлық етуші басқа ауылдарды қазіргі Урицкий ауданындағы Сарығұл

(Святослав), Ермаков, тағы басқа мужық қалаларының қасынан көшіріп Есіл өзеніне қарай ең шетке орналастырады.

Атығай Әшім бимен тәтем сөйлесіп отырғанда, Әшім: – Тәте сені мен маған ауыл арасындағы тоқты-торымның жайын сөйлеу кеңесімізге жараспайды ғой. Терең мағыналы кеңес бастайық, – дейді. Сонда тәтем: – Ол әңгімені неден бастаймыз, – деп Әшімге қарайды.

Әшім олай болса Хаyata-Хауанадан болсын дейді. Сонда тәтем Атығайға Әшім аталып жүргенмен ой-өрісің қысқа екен ғой. Өңгімені тереңнен айтатын болсақ нұрдан бастайық, деп өзінің терең білгірлігін байқатады.

Тәтем Керей Тоқсан бимен кеңесіп отырғанда Тоқсан би балаларына риза болмаған сыңаймен. (Тоқсан бидің Доғалақ деген баласы ағайынмен араз, халыққа зорлықшыл, содыр, ұры адам болған көрінеді). Оған дәлел қыпшақ Былшық ақынның айтқаны:

Би Тоқсан аты шыққан Керей тапқа
Білімнен кем болмаған дәулет баққа
Баласы би Тоқсанның жігіт ұстап
Ұрлықпен аты шыққан доғалақта.
Қалыпты тентек деген жаман атқа.
Әй, көпір сол мінезбен жұртқа атанып
Жан келмей жаназаға өлген шақта.)
– Әй, Шәңкі-ай, мені менен сенен
өзімізге тартып бала тумады ғой дегенде,
тәтем:

– Тоқсан би сенің балаң сен болмайды,
Менің балам мен болмайды.
Біздер бұл дүниеден өткен соң
Олар да өз қатарынан кем болмайды, –
деген екен.

Шоқанның әкесі Шыңғыс тәтемді қатты сыйлаған. Өзі шеше алмаған дау-дамайды тәтеме аударып отырған.

Сәбекеңнің (Сәбит) «Аққан жұлдыз» романынан Шыңғыстың басын керей елінің Есеней бастаған қарсы тобынан аман сақтап қалуда Шәңкінің әсері болғанын әбден байқауға болады.

Қарамам Уақ Қозыбай би Торсан болыс отырған бір мәжілісте сөйлеген сөзін – «тәтем (Шәңкінің айтқаны) былай дейді екен, – деп қайта-қайта айтып сөзінің басын тәтемнің сөзімен бастай бергенде, тақаппарсынып отырған болыс: – Немене тәте-тәте дей бересің, әлдеқашан сүйегі қурап қалған қанжығалының бір шалының сүйегін дорбана салып алып, салдырлатасың да отырасың, – дегенде Қозыбай: – Сенің әкең Сапақ Кәпитан қаласында орыстың шошқасын бағып, өлімтік сойғаннан басқаны білген жоқ. Менің әкем Құлметен Құндызды көлінде ау салып, құт шабақ аулаудан басқаны білген жоқ.

Он екі дуан бас қосқанда,
Мысқылдап сөзін өлшеткен
Айдын көлдің аққуы
Алты алаштың ақ туы болған Шәңкіні
айтпағанда кімді айтайын, Шәңкідей адам
қайдан тусын, – дейді.

ЖАСТАРҒА, БАЛАЛАРЫМА, ҰРПАҚТАРЫМА АТАЛЫҚ ӨСІЕТІМ

1. Адал болыңдар.

Алланың берген
нығметтерін місе тұтыңдар.
Басқаның сыбағасына көз
тікпеңдер. Ұяттан аттап арам
нәпсіге ұмтылмаңдар.

Қанағат – қалыбың,
қорғаның.

Сабырлық – алтын қазық
бесігің.

Адал еңбекпен талап етсең,
Алла барлық мақсатыңа
жеткізеді.

2. Әділ болыңдар.

Қанша қиындыққа түссең де
әділдікті жақтаңдар. Алла тек
әділдікті сүйеді. Қиянат – шай-
тан жолы.

3. Парасатты болыңдар.

Өзіңді өзің танымасаң сені
ешкім де елемейді. Жетім,
жесір, нашар жандарға әрқашан
қамқоршы болыңдар.

Аулақ болатын қас
дұшпандарың – арақ,
нашақорлық.

Мейірбанды ұрпақтарым! Міне, әкелерің, бабаларың сендерге елеулі ескерткіш қалдыра алмағаныма қынжыламын, амал қанша. Бұған жалғыз мен жауапты емеспін, сол менің өмірім өткен дәуірдің ағымы айыпты. Арпалысып алысқан дәуірде өмір сүрдік. Мен ауыл шаруашылық саласында барлық еңбек күшімді сарып еткен жанмын. Учаскелік зоотехниктік қызметінен бастап министрдің орынбасарлық қызметін атқардым. Ол бір қызмет істеген дәуір, тек күрсілдеп атылып тұрған оғы жоқ демесең, бір майдан. Бәрі де жетіспейді, не техника жоқтың қасы. Білімді маман қызметкерлер жетіспейді. Адамдардың пиғылдары ала-құла, айтқаныңа бірден құлақ асып бара бермейді. Бітірген жұмыстары ойдағыдай бола бермейді. Соның үшін күндіз-түні бақылауда жүресің. Осындай арпалыс жағдайда жүріп, ой тоқырату түгіл,

ӨТТІ, КЕТТІ СОЛ ЗАМАН

жүрегің үзіліп бара жатқанда тамақ жеуге уақыт таппайсың. Төсекте көсіліп жату қиялыңа да келмейді. Ұйқыны көлік үстінде болмаса, тамақтанып отырғанда қалғып алумен қанағаттанасың. Өз басыңның, бала-шағаңның қамын ойлау – ең соңғы талап. Осыған орай бір болған жағдайды айта кетейін. 1934 жылдың март айы. Бұқара облысының Тамды ауданында «Тамды» совхозының бірінші фермасында зоотехник болып істеймін. Совхоз орталығынан айына бір рет келетін нормалы азық келмей, халық ашықты. Әйелім Ұлжанға үйленгеніме 2 жыл толмаған. Өндіредей келіншегім де аштықтан бұралып отыр. Ал складта малға жемге беруге арналған меке жүгері (кукуруза) дәні бар. Оны үгіп, көже етіп, жесе-ішсе қорек болады, адам аштан өлмейді. Ашыққан жұрт содан бер деп сұрай бастады. Мен маңайыма жуытпаймын.

– Өкіметтің малға деп жіберген жемін адамдарға таратып беруге хақым жоқ. Ондай қылмысқа бара алмаймын. Басым екеу емес, – деп маңайыма жуытпадым. Солардай өзім де ашпын. Аштан бұралып отырған келіншегім Ұлжан бер деп маған өктем сөз айтуда бата алмай, тек көзі ғана жауатандап отыр. Аяғы болмады, көрі кемпір-шал, жас балалардың іші шығуға айналды, талықси бастады. Склад аштырып, үй басына 4 кг жүгері үлестірттім. Адамдар көже қатық етіп ішіп, естерін жинады. Маған жаудырып

жатқан алғыстардың есебі жоқ.

Осындай-осындай жағдайлардың талайын бастан кешірдік. Ол дәуірде иманымыздай сертіміз мемлекет адамысың, олай болса, алдыменен мемлекет қамын ойла, содан кейін басыңды, әсіресе Отан соғысы дәуірінде көрген күнімізді сұрама. Мен фронтқа бармадым. Тылда бірден мен қалдым, ал жұмыстан қиналғанымда фронтқа-ақ кеткенім жақсы еді деп талай арман еттік. Соншалық қиыншылық көріп жүргенде бір мою деген жоқ. Алдымызда бір жақсылық, бақыт күтіп тұрғандай, тек ілгеріге ұмтылу, жеңу, кездескен кемшіліктерді болдырмау, кемшілікке төзу жоқ. Біреудің мінін бетіне басып айту үшін, оның амалына ажарына қарау жоқ. Бастан малақайды жұлып алып тіке бетіне айтамыз. Оның соңында онда да, сенде де іште кек сақтау

деген болмайды. Шіркін-ау, сол дәуір қайда?! Қазір ернінен емшек сүті кеппеген біреу столға ие болса, мұрны аспанда, көкірегі көкте. Үстіне бір ай отырсаң да кіре алмайсың. Қазір бәрі де бар, бәрі де жетеді. Ал солай бола тұра, бұл қалай? Мен бұған жауап бере алмаймын. Оны келешек шешер. келешек жеткіншектердің талқысына қалсын.

Абайдың:
Өз басыңды ғана ойлап,
Өз басыңның қамы үшін қызмет қылсаң,
Анау оттап жүрген айуанның бірі боласың.
Халықтың қамын ойлап,
Халық үшін қызмет қылсаң,
Сол халықтың қалаған ұлының бірі боласың,
болмаса, Шораяқтың Омарының:
Әкім болсаң әкірейме,
Қалқимасын қалпағың.
Көп алдында бұлданба,
Бұтыңның керіп талтағын
Қабағың түйіп қорқытпа,
Халықтың біліп қорқағын.
Ол жақсы көрмейді
Қайқы төс, жауырын шалқағын.
Қыл момынның қызметіне
Адал бол туған марқаның,
Атаның жолын тастама,
Сабынан озба балтаның, – деген сөздерменен сабырлылыққа көшемін.

АС БЕРУ

Қазақ халқының дүниеден өткен адамдарды еске алып, ел жинап, ас беріп, бата оқыту салтын, бұл халықтың кең пейіл, сақи-салауатты ауыз бірлігін, бауырмашылығын және сән-салтанатының дәрежесін көрсететін этика, эстетикалық маңызы зор жиын деп түсінген жөн. Дүниеден өткен жандарға ас беріп, бата оқыту жиыны қазақ халқында ежелден келе жатқан көне ғұрып. Бұрынғыдай болмаса да, қазірде де дүниеден өткен адамның жылын атап, ас беріп, бата оқытып, артында қалған жандарға жылы лебізбен көңіл айтып, жұбату, марқұмның тіршілігінде жасаған жақсы істерін тірілерге өнеге етіп уағыздау ас салтының сілемі әлі күнге дейін халқымызда бар.

Бұл жиын адамгершілік парасатымызды айқындай түсетін, моральдық деңгейімізді көтере түсетіні хақ. Мұны – адамның адамға деген мейірбандығын, бауырмашылығын танытатын, қайғылы жандарды жұбатып, олардың бастарына түскен қара бұлтты сейілететін, қазақ халқының тек өзіне ғана тән үлкен киелі шаруа емес. Бүтін ел, ру болып ат салысып, халық атына кір келтірмей өткерілетін жауапты іс.

Дүниеден жасы ұлғайып өткен ұрпақтары әкесіне берген астың артын жақсы тілекпен тойға айландырып, бөйге шаптырып, палуан күрестіріп, ақындар айтысын өткізген. Бұл сайыстар астың көркемдік келбеті болған. Осындай даңқы тарихта белгілі, әлі күнге ел есінде сақталып қалған ірі астар: Бекболат бидің әкесі Қаздауысты Қазбекке, ұлы Абайдың әкесі Құнанбайдың әкесі Өскенбайға берілген ас. Ереймен тауында өткен Керей Паң Нұрмағамбеттің әкесі Сағынайға арнап берілген ас. Сағынай асы – Ақан серінің Құлагерінің түбіне жеткен қайғылы ас. Илияс Жансүгіровтың:

«Сағынай сапты аяққа сиып өлген,
Тоқпақты тоқсан төртке келіп жасы»
деп Құлагер поэмасында толғайтын Сағынай осы.

«Абай жолы» романынан белгілі, Абай араласқан Бөжейдің асы. Бұлардан басқа, өзім де ел аузынан естіп, білген: Ақан серінің Құлагері бәйгесіне қосылған, Қанжығалы елінде өткен Шауыпкел батыр асы; Осы елде сойыстығына алпыс ту бие сойылған Ажанбайдың асы: азамат баласы бименде қайтыс болғанда әкесі бағыналы Найман Ерден батырдың берген асы; Ұлы жүз Дулат-Ботпай елінде Меркеде өткен Сыпатай батыр асы; Кіші жүз Шөмекей аспан елінде өткерілген Тұрабайдың, болмаса Бозғұл елінде өткерілген Жанысбайдың асы.
Мен азғантай өңгімемде халқымызда

бұрын өткерілген ас беріп, бата оқыту жиындарының толық тарихын жеткізе аламын деп айта алмаймын және өзіме ондай міндет те қоймаймын. Жасым сексенге келген көне көз қарт болған соң халқымыздың ғасырлар бойы қалыптасқан өнегелі әдет-ғұрыптарын еске салып, қазіргі жариялық тұсында осы уақытқа дейін күшпен басылып келген асыл мұраларымыздың бір бөлігін көпшілік игілігіне асыруға ниеттендім.

СЫПАТАЙ БАТЫР АСЫ

Ұлы жүз дулат, ботпай елінде Сыпатай батырға, баласы Ноғай мырзаның берген асы үш жүзде берілген астардың ең ірісі болған. Сойыстыққан белгіленген малды қамап қойып, асқа келген елдер өздері ұстап, қалғанын сойғызған. Бұл сияқты ұлы жиынға келген қонақтарға арнайы үйлер тігіліп, әр үйдің дөдегесіне араб әріпімен қайсы елдің қонақ үйі екені жазылып қойылған.

Ас Мерке қаласында өткен. Ноғай мырза әкесінің асына келген елді керегінше разы ету мақсатымен, Меркедегі саудагер-сарттардың шәйханаларын аштырып қойып, кім қандай тағамды қаласа, пұлсыз тағамдандырған. Астан кейін саудагерлерге өздерінің сұрағанынша ақысын берген. Сыпатай батырдың әруағын, Ноғай мырзаның абыройын сыйлаған саудагерлер алдамай, шын ақаларын алған. «Кісі ақысы арам» деген сенімге екі жағы да тоқтаған. Бұл аста да ат бәйгесі, көкпар тартысу, күрес сияқты халық ойындары мейлінше көп болған. Сыпатай батыр асына көршілес қырғыз елінен, тарту-таралғылармен, сәйгүлік жүйріктерін баптап, жыршы, палуандарын ертіп, ірі, басты ел ағалары көп қатынасқан.

ШЕШЕНДІК

Шешендік ой толқынын тілге мәнерлеп келтіру. Ал сонда шешен адамның тілі ой толқынын тез сөйлем түріне көркемдікпен келтіріп ойдың шабытына ілесе алады. Шешенді сөйлеп тұрғанда бөгеу, ағын суға тастан бөгет қоюмен бірдей.

САҚҚҰЛАҚ ШЕШЕН

Арғынның ақсақалы атанған Саққұлақ (1800-1888) шешен қарт Бөгенбай батырдың шөбересі ғой. Қазақтың көне тарихына, қария сөзге, халықтық ғибратты қағидаларға сіре ол кісіден жетік, онан білгір кісі болмаса керек. Мұны дәлелдейтін не бір құнды деректі ел аузынан жиі естиміз.

Атамыздың рухани мұрасынан нәр тартқысы, сусындағысы келген тұстар мына жайларды көкейіне қонақаттаса да «кедейлік» тауқыметін тартпас деймін. Өз тұсында екі аяқты, жұмыр бастыны аузына қаратып баққан Сағекеңнің творчествосы жинақталып жарық көрсе бірнеше том тұрар еді-ау.

Шоқанның әкесі Шыңғыс сұлтан Қоңырқұлжа төремен бесік кертпе құда болады. Бірақ Шыңғыстың үлкен қызы Нұрила бой жетіп, ой түзегенде Қоңырқұлжаның Жәңгірін менсінбей нағашысы Мұса мырзаның Садуақасын сүйеді. Қазақтың Орта жүзін қарына ілген Абылай хан мен Сәмеке ханның тұқымы өз бетімен келісе алмай қатты қырқысып, іс Дала уалаятының генерал-губернаторына түскен.

Патшаның Омбыдағы ұлықтары бұл істі заңмен шешудің немесе дінбасыларға тапсырудың қыбын таба алмай, ақыры осы жесір дауын бітіруге Саққұлақты төбе би етіп тағайындайды. Дүйім ел бас қосқан сол ұлы жиында Сағекең алдына жүгінген екі ханның әулетіне былай билік айтты:

Халқынан шошыған хан оңбас,
Салтынан шошыған би оңбас,
Жүгінен шошыған түйе оңбас,
Көнегінен шошыған бие оңбас,
Елінен шошыған ер оңбас,
Бестегінен шошыған құда оңбас,
Төсегінен шошыған күйеу оңбас,
Төсектен шошыған күйеумен
Қалыңдықты қосуға болмас.
Сүйіп болған сүтті, таңдап болған тәтті,
Құданы малмен тындырудың жөні тағы болмас.

Сүйек жаңғыртып басы бос құда мен құдаша қосылсын, – дейді.

Бұл ғаділ билікке екі жақ бірдей қуанып, Қоңырқұлжаның кіші баласы Абылайға Шыңғыстың кіші қызы Бәдіғұлды қосады. Сөйтіп, Сағекең тұңғыш рет қазақ қызы Нұриланьың басына айып-әнжісіз бостандық әперген екен.

Шоқан қайтыс болған жылы Сағекең 65 жаста еді. Қазалы үйге әдейі бас көрсетіп Шыңғыс пен Зейнепке көңіл айтқанда Сағекең адам жанын иітерліктей тебіренеді:

– Уа, ақсұңқар тұғырдан ұшыпты,
Ауырлығы сіздерге түсіпті.

Ескендірім (Македонский) жиһан кешті,
Жамшит (парсы патшасы) адамның майын ішті,

Не ғалым дүниеден өтті,
Бұ да сондай ғалымның бірі еді,
Арманына жетпей кетті.
Атысатын жау емес,
Айтысатын дау емес,
Мезгілсіз түсті бұғалық,
Өздеріңе берсін денсаулық.

Саққұлақтың рухани мұраларының ең ғибратты да қызықты нұсқалары, үш ханды өткерген Алтай Байдалы (1726-1825) биді, қанжығалыдан Аққошқар, Сайдальының қырық мың жылқысын Ерейменге қыстатып алып шыққан жылы 80 сәйгүлік ат даулағанда сөзден ұтып құқанжыға ғып қайтарғаны. Керей сағынайдың асында Құлагердің өлтірілуіне байланысты Ақан серіні жақтап, бір абыралы аталарын алты тайпа елдің басшыларына қатты қарсылық білдіруі. Мұса мырзаның асын басқарғанда сол тұстағы озбыр әкім, қара жүрек парақор, партияқұмар атқа мінер Әмірді өлтіре мысқалдауы. Бұл үшеуі тым қомақты хикая. Сәті түссе бір шертіп шер қандырамын.

Біз қанжығалы екі тараумыз: Есеннен төрт арыс ел өрбісе, Бозымнан жеті ру ел тарайды.

Осы жеті рудың болысы Кәрібай Жаманов бақыты дәуірлеп тұрған шағында тым асқақтаған. Ол өз әкесі Жаман ақсақалға:

– Жұрттың бәрі мені Кәреке дейді, алдымда құлдай жорғалайды. Сен неге сөйтпейсің! Атымды атауға сенің-ақ батылың барады екен, – деп ақырады. Қуат дейтін от ауызды, орақ тілді ақынды танымай тергей бастағанда әлгі ақын Сен Жаманның баласы Кәрібайсың, Мен түгіл өз әкенді танымайсың. Алдыңа екі даугер қатар келсе Пара бергенін құдайдай жарлықайсың, – деп мысқылдаған.

Бұл ғана ма, бірде көршілес Керекудегі Ақкелін болысының аңшылары Ерейменнен түлкі аулағанда Кәрібай болыс олардың екеуін ұстап алып:

– Менің Ереймендегі түлкілерімді неге аулайсың, ол біздікі, – деп жазғырып, итжеккенге нақақ соттатып айдатқан.

Бұл қиянатқа Ақкелін болысы, подполковник Мұса мырза қатты ренжіп арғынның ақсақалы Сағекеңе келіп мәлімдейді. Сағекең Кәрібай болысты әдейі шақыртып алыпты. Ақбоз үйдің төрінде қатар отырған сый қонақтар көңіл күйін шертісе бастағанда Мұса мырза Сағекеңе ой тастай қарап тосын сұрау қояды:

– Ақсақал, сағат деген немене, санат деген немене? Жанат деген немене, ағат деген немене? Осыны айтып беріңізші, – дейді.

Сонда Саққұлақ шешен іркілмей тіл безеп:

– Тіршіліктің тірегі – кеудеңдегі жүрегің Сағат емей немене!

Екі жақсы бас қосып, жөнін тауып сөйлессе

Санат емей немене!

Тоқтышақтың жақын ағайын, түгел болса маңайың

Қанат емей немене!

Өткірлігі қанжардай, ауыздағы отыз тіс Болат емей немене!

Ұрыдай-ақ жол торып, Түлкі аулатпай жер қорып,

Сіздің елдің жігітін, Ұстатып нақақ соттатқан,

Туысым Кәрібай болыстың, Істеген ісі Мұсажан

Ағат емей немене! – депті.

Қатты ұялған Кәрібай дереу кешірім сұрап, сотталып кеткен екі жігітті ояз арқылы итжеккеннен қайтарып берген екен.

АСАУБАЙ ШЕШЕН

Асаубай!

Осы бір есімді жұрт сүйіп айтады. Әсіресе Қостанай, Қызылжар, Көкшетау, Ақмола қазақтары бұрынғы ауыл тұрмысын, оның меймандос жомарты мен нәр татырмас сараңын, қаділі мен залымын, тапқыры мен тасырын өңгімелегенде Асаубайды аузынан тастамайды.

Сонда Асаубай кім?

Жәдігерұлы Асаубай орта жүзде Арғынның қанжығалы бұтағынан шығып, XIX ғасырда өмір сүрген адам. Үрім-бұтағы осы күнгі Қостанай облысының Урицкий ауданында «Сарыкөл», «Отынағашты» мекендеп, Ленинград, Севастополь атындағы совхоздарда еңбекке қатысуда. Бұл ұрпақтың ата-бабасын Абылай ханның өсиеті бойынша, Уәлихан 1781 жылы туған жері Ерейменнен көшіріп әкеп, осында қоныстандырған көрінеді.

Асаубай – байлығымен, мықтылығымен емес, жалаң қылыштай жарғыш тілімен мөшһүр болған, тақыр кедей. Ол елдің дау-шарында, біреумен сайысқа түскенде, шекіскенде сөзді табанда сомдап соғып, суырып тастап, тақпақтап сөйлеп, ұнатпаған кісісін қол-аяғы буылған қозыдай домалатып кетеді. Тілі қылыштың жүзіндей, сілтеген жерін қиып түседі.

Қара танымайтын ауыл ақын-шешені, «Самородный – сары алтын» Асауекеңнің сол алуан тақырыпты тақпақтарын, ащы мысқал, сықақ, ажуаларын ел аузынан естігенде, оның сүйекке біткен құнары күшті дарын иесі екеніне көзің әбден жеткендей болады.

Әттең, не керек, қара дүрсін сөз бойкөрсетпей, жүйрік тіл, жылы юмор туындыны тұздықтай дәмдендіріп тұратын сол бір жалынды лебіздер кезінде қағаз бетін көрмеген. Кісіні баурағыш әсері желдей ескен бұл әдеби мұра бүгінгі жастарымызды тапқырлыққа, шешендікке, өжеттікке, әділдікке баулитыны хақ.

Первый на территории Казахстана аэродром был создан еще в 1913 г. в Оренбурге, бывшей столице республики, когда здесь, наряду с четырьмя российскими городами, открылся местный аэроклуб. По функциональным возможностям он соответствовал аэродромам второго, то есть среднего, класса.

На территории современного Казахстана первые аэродромы появились в 1924 г. и были предназначены для приема только агитационных самолетов из Москвы. Причем в их строительстве государство не участвовало, так как после окончания гражданской войны государственные органы испытывали острейшую нехватку денежных средств.

Сложившаяся ситуация была предельно ясна: для создания в стране воздушного флота, практически целой экономической отрасли, требовалось массовое участие всего населения, что предполагало осуществление широкомасштабной идеологической работы. Поэтому в мае 1923 г. в СССР было создано Общество друзей воздушного флота (ОДВФ), призванное «содействовать самолетостроению, распространять авиационные знания и привлекать молодежь к овладению самолетом». Рекламные плакаты, призывавшие население покупать акции ОДВФ, были результатом работы идеолога А. Родченко, который сотрудничал с известным поэтом Владимиром Маяковским. Поэтому его реклама несла оттенок излишней напористости. И здесь достаточно привести лишь одну фразу: «Тот не гражданин СССР, кто не «Добролета» акционер».

Благодаря усилиям казахстанских акционеров ОДВФ за короткий промежуток времени с начала 1924 г. и до начала 1925 г. были созданы 14 аэродромов для приема самолетов из Москвы и оборудовано значительное количество площадок для взлета и посадки самолетов на огромную по тем временам сумму - 550 тыс. руб.

Надо сказать, что помощь населения Казахстана проявилась не только в сборе финансовых средств, но и в строительстве аэродромов. Так, в строительстве аэродрома в Бурундае участвовали более 100 алматинских юношей и девушек.

Все казахстанские аэродромы, за исключением тех, что были в столичных городах - Кызыл-Орде и Алма-Ате, относились ко 2 классу. Столичные же аэродромы считались первоклассными. А еще существовали и функционировали посадочные площадки, которых официально причисляли к аэродромам 3 класса.

КАКИМИ САМОЛЕТАМИ БЫЛИ ОСНАЩЕНЫ ПЕРВЫЕ КАЗАХСТАНСКИЕ АЭРОДРОМЫ (1924- 1934)

Надо сказать, что схожая аэродромная структура существовала в то время в странах Европы, хотя там авиация сформировалась гораздо раньше, чем в СССР. К примеру, во Франции функционировали такие типы аэродромов, как воздушный порт, воздушный вокзал, а также посадочная площадка.

Строительство первых казахстанских аэродромов занимало примерно год, а состояли они из грунтового летного поля длиной три километра и шириной более 90 метров, рулежной дорожки и площадки на два самолета, а также складских помещений для топлива. У преобладающего большинства аэродромов не было и ангаров - специальных помещений для ремонта самолетов (исключение составляли два аэродрома - в Кызыл-Орде и Алма-Ате). Так, в небольшом городе Балхаш в 1932 году имелся аэропорт лишь с летным полем, топливным складом и служебным помещением. Воздушное сообщение было налажено только с Алма-Атой.

Первые казахстанские аэродромы могли принимать только легкие самолеты отечественного производства. Это наиболее распространенные тогда У-2, К-5 и Р-5, причем Р-5 был более известен как П-5 (в 1944 г. он был переименован в По-2 в честь его создателя Н.Поликарпова) с поршневыми двигателями и скоростью 120-170 км в час. По своей конструкции,

аэродинамике и даже по внешнему виду он очень походил на упомянутый У-2 и использовался в основном как транспортный и почтовый. Все три упомянутых типа самолетов могли брать на борт от 2 до 8 пассажиров и летали только днем.

Отметим, что упомянутый самолет К-5 считался в Казахстане одним из лучших воздушных транспортных с дальностью беспересадочного полета, составлявшей не менее 800 км. Газета «Советская степь» (предшественница «Казахстанской правды») в одном из своих номеров за 1931 г. писала, что К-5 будет курсировать на основной линии воздушного движения в Казахстане. Такой линией тогда была трасса Алма-Ата - Талдыкурган - Сергиополь (сейчас г.Аягуз) - Семипалатинск протяженностью 1100 км.

Изучение архивных и других официальных данных свидетельствует, в частности, о том, что по длительности эксплуатации самолетов в Казахстане первое место занимали По-2. И, вполне вероятно, потому, что они, помимо перевозки пассажиров, выполняли еще функции грузового самолета. Так, в Зырянском авиаподразделении, созданном в Восточном Казахстане, их базировалось свыше двадцати. Здешний аэродром был

удален от населенных пунктов на 16 км. Около летного поля лежала большая гора обогащенной руды (концентрата), состоявшей из смеси свинца, цинка и других металлов. И эта руда была основным грузом для перевозки их самолетами По-2, грузоподъемность которых составляла более 200 кг.

Открытые, неутепленные и к тому же без средств связи самолеты По-2, а также П-1 и П-5 безотказно работали даже при 30-40 градусных морозах, что было обычным явлением для сурового климата Восточного Казахстана. Причем самолеты По-2, официально считавшиеся учебными, не имели себе равных по универсальности их использования не только в отечественной, но и в мировой практике. (См. С.Попова. Аэрофлот от А до Я. М., 1986, с.151)

О высокой эффективности использования этих самолетов для перевозки пассажиров могут служить и следующие факты. Так, например, в Актюбинском аэропорту, который начал функционировать с 1930 г., все 9 самолетов, базировавшиеся здесь с 1933 г., были именно По-2. Наряду с ними, начиная с 1935 г.,

через Актюбинск стали выполняться регулярные рейсы 4-х моторного самолета Г-2 на 16 пассажиров, которые летали по маршруту Ташкент-Москва. А в 1935 г. здесь появились и почтовые самолеты П-5.

В 1933 г. в течение 3-х месяцев был построен аэродром в Уральске, в местечке Ханская роща. Причем в его строительстве принимал участие и актюбинский летчик Д.Лобачев, который на самолете По-2 летом того же года впервые приземлился в этом городе. Из Актюбинска по приказу руководства Северо-Казахстанского управления ГВФ прилетели еще два таких самолета, в результате образовалось авиационное звено в составе Д.Лобачева, И.Ильина и Г.Горбачева, которые обслуживали строителей железной дороги Уральск-Илецк.

Всего за годы рассматриваемого периода в Казахстане было построено 18 аэродромов для посадки и взлета самолетов легкого типа. Таким образом, создание сети аэродромов на территории Казахстана обеспечило, во-первых, необходимые условия для развития принципиально важной транспортной отрасли в республике. Во-вторых, появилась реальная возможность более эффективного решения ранее существовавших и вновь возникших социально-экономических проблем. В третьих, стали более эффективными деловые связи Казахстана с другими республиками в решении текущих авиатранспортных задач.

Рахман ДЖАНАБАЕВ.

«МАРШ ПАРКОВ» СТАНОВИТСЯ НАРОДНЫМ

Ежегодно с начала 2000-х годов среди национальных парков и заповедников Казахстана проводится природоохранная экологическая акция «Марш парков». Традиция родом из Европы, где акция «живёт» без малого 200 лет.

Цель акции «Марш парков» - привлечь местное население к сохранению и восстановлению дикой природы, исторических объектов на особо охраняемых природных территориях. А прежде всего «Марш парков» дает возможность каждому человеку открыть для себя национальный парк как уникальную часть национального природного достояния своей страны и своими конкретными действиями внести личный вклад в их сохранение и развитие. Ведь национальные парки - это гордость и сокровищница природных богатств Казахстана, и они вправе рассчитывать на вни-

мание и поддержку всего общества.

«Марш парков» - это праздник, который проходит во многих регионах в одно и то же время. В эти дни национальные парки рассказывают о себе, о социальной значимости и важности заповедных территорий для сохранения природы всей планеты. Мероприятия Марша очень разнообразны и зависят от выдумки и возможностей его организаторов: фестивали, конференции, «круглые столы», экодесанты, благотворительные концерты, акции, выставки, конкурсы, детские мероприятия.

Лепсинский филиал «Жонгар-Алатауский» ГНПП, так же как и остальные ООПТ, ежегодно с марта по май месяц в рамках акции проводят самые разнообразные природоохранные мероприятия и конкурсы. Среди них: «День птиц», «Чистые родники», «День посадки деревьев», «День земли», «День тюльпана».

Этот год не станет исключением: сотрудниками Лепсинского филиала Жонгар-Алатауского ГНПП

проводятся лекции, конкурсы и познавательные уроки среди учащихся КГУ «Лепсинская средняя школа с дошкольным миницентром» и в государственных и иных учреждениях. Акция «Марш парков - 2019» имеет не только пропагандистский характер, но оказывает ощутимую помощь в решении практических проблем ГНПП - будут проведены экологические субботники по благоустройству и озеленению террито-

рии парка. Марш - это, действительно, событие, которое накладывает отпечаток на дальнейшую жизнь национального парка, села и района, запоминается людям. «Для воспитания нужно не большое время, а разумное использование малого времени» (А.С. Макаренко). Мы видим в акции уникальную возможность парку быть в центре внимания людей и привлекать их к сотрудничеству в деле защиты природы. Из года в год

участников акции «Марш парков» становится всё больше и больше.

Увеличение количества участников акции, безусловно, подтверждает тот факт, что «Марш парков» становится народным!

Рафаил АБУЗЯРОВ,
Инспектор Лепсинского филиала «Жонгар-Алатауского» государственного национального природного парка.

Бейсенбі - Четверг, 4 сәуір

ҚАЗАҚСТАН

06.05 Концерт
07.00 «TANSHOLPAN»
09.00, 13.00, 17.00, 20.00, 00.30 AQPAPAT
10.00, 03.00 «HIT QAZAQSTAN»
10.55 «Элвин мен Алақоржындар»
11.15, 17.55 «Kim bilgir?»
12.05, 21.50 Т/х «Үзілмес үміт»
13.15 «Beinesaz»
13.35, 19.10 Т/х «Іздедім сені»
14.25 «SHANYRAQ»
15.55, 22.50 «Ертұғырыл»
17.15, 02.25 ELDEN HABAR
17.30, 02.35 «JARQYN BEINE»
17.55 «KIM BILGIR»
20.55 «QAREKET»
23.50, 03.50 «TYNGI STUDIO»
01.20 Т/х «Достар»
01.50 Т/х «Қалампыр»

нас во дворе»
02.25 «Жить здорово»
03.15 «Модный приговор»
04:05 «Ұшқалақ»

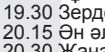
КТК

07.05 «Кешкі жаналықтар»
07.30 Т/х «Қайсар жесір»
08.00 Т/х «Тағдыр қосқан асыл жар»
09.20 Новости
10.00 «Женский доктор»
11.00, 21.40 Х/ф «Акваполи»
15.00 «Кеттік тойға»
15.30, 03.40 «Әйел қырық шырақты-2»
16.30 «Саодат» өзбек телехи-касыя
18.00 Т/х «Махаббат пен жаза»
19.30 Кешкі жаналықтар
20.00 «Астарлы ақиқат»
21.00 Вечерние новости
01.30 Х/ф «Не вместе»
02.20 Т/х «Сүйікті Дениз»

ЖЕТИСҮ

07. 05 Өн әлемі.
07.30«Таңжарық»
09.00 Жаңалықтар
09.30 Новости
10.00 Өн әлемі
10.10 Ем болсын
10.30 Ұлт пен рух
11.00 Д/ф «Кенжетайдың кенжесі»
12.00 Шашу
12.50 Net.laik
13.00 Арнайы репортаж
13.25 Құтты қонақ
14.15 Док/сериал «Этот стран-ный мир»
14.45 М.Тұрсынғазинаның концерті
16.45 Ем болсын
17.00 Жаңалықтар
17.20 Новости
17.35 Organic Life
18.00 Шашу
18.45 Organic Life
19.00 Тұжырым
19.30 Зерделі отбасы
20.15 Өн әлемі
20.30 Жаңалықтар
21.00 Тастүлек
21.30 Новости
22.00 Д/ф «Таусылмайтын махаббат»
22.45 Өн әлемі
23.00 Жаңалықтар
23.30 Новости

АСТАНА

06.00, 20.00, 02.00
«Жаңалықтар»
06.30, 20.30 ,02.30 Новости
«20:30»
07.00, 21.00 «Таңдауым сен»
08.00 Мультфильм
09.00 М/ф «Маша и медведь»
10.00, 22.00 Т/х «Абысындар»
11.00 Сериал «Охотники за головами»
13.00 Сериал «Райское место»
14.00 Күндізгі жаңалықтар
14.15 «Ел аузында»
15.20 «Тәттім-ау» Тоқтар мен Бейбіттің ән кеші
16.30 М/ф «Пингвины из Мада-гаскара»
17.00 М/ф «Алдар көсе»
18.00 «№309 түрік телехикая-сы»
23.00 Т/х «Келін бақыты»
00.00 Т/х «Қара нан»
01.00 «Көріпкел»
03.00 «Ой мен ойын» шоуы
03.30 «KazNet»

31 КАНАЛ

05.40,06.00,12.00 «Жігіттер»
05.58 «ҚР ӨНҰРАНЫ»
07.00, 20.00 Информбюро
08.00 Кино. «ВЕДЬМИНА ГОРА»
10.10 М/с «Маша и медведь»
10.30, 21.00 Сериал «Махабба-тым, кеш мені!»
14.30 «Алладин»
15.30 «Воронины»
18.00 Т/с «Кухня»
23.00, 04.30 Алдараспан, Ныса-на, Шаншар әзілдері
23.30 Кино. «ДВА СТОЛА»
01.30 «What's Up?»
02.20 Келіндер бәйгесі
03.20 Әзіл студио

7 КАНАЛ

06.00 «Қыздар арасында»
07.00,18.50 «Жаңа келін»
08.00, 20.00, 03.00 «Элиф»
09.00, 21.40 «Мажор-3»
11.15, 01.30 «Юрмала»
13.30 «Q-елі»
14.00 «Бастық боламын»
15.00, 03.45 Ток-шоу «Өз ойым»
16.40 Сериал «Авария»
17.45, 23.50 «СПЕЦОТРЯД КОБРА 11»
21.00 Лоторея 777
21.05 «Шаншар»
01.00 The Эфир
05.00 «Жеңіп көр»

Жұма - Пятница, 5 сәуір

ҚАЗАҚСТАН

06.05 Концерт
07.00 «TANSHOLPAN»
09.00 AQPAPAT
10.00,02.25 «HIT QAZAQSTAN»
10.55 М/х. «Элвин мен алақоржындар»
11.15 «Кім білгір?»
12.05, 21.50 Т/х. «Үзілмес үміт»
13.00,17.00,20.00,00.30AQPAPAT
13.15 Бейнесаз
13.35,19.10 Т/х. «Іздедім сені»
14.25 Ток-шоу «Shanyraq»
15.55,22.50 Т/х. «Ертұғырыл»
17.20,03.15 «Көңіл толқыны»
17.55 «Кім білгір?»
18.45,03.50 Д/ф. «Ұлы дала ұлағаты»
20.55 «QAREKET»
23.50 «Parasat maidany»
01.20 Т/х. «Достар»
01.50 Т/х. «Қалампыр»

ХАБАР

06.00Тамаша
07.00 М/с. «Тобот»
07.30,08.10,09.10 «Таңғы хабар»
08.00, 12.00Жаңалықтар
09.00, 13.00 Новости
10.00, 19.00 Т/х. «Мезгілсіз махаб-бат»
10.30, 19.30 Т/х. «Өз үйім-2»
11.10 Сериал «Королева ночи»
12.10 Сана
12.40 Новое поколение
13.10 Сериал «Самара»
14.50«Тарих. Тағдыр. Тұлға»
15.40, 01.10 Т/х. «Кеңесшілер»
16.40 Д/ф. «Тағдыр тартысы»
17.10 «Бабалар ізімен»
17.30 Новый сезон «Сана»
18.00 Біздің назарда
18.15 «Менің арманым»
20.00,00.40Қорытынды жаңалықтар
20.30«Бетпе-бет»
21.00 Итоги дня
21.30 «Аптаның айтары»
21.40 Х/ф. «Путешествие к цен-тру земли»
23.10 Khabar boxing

АСТАНА

06.00,20.00,02.00 Жаңалықтар
06.30,20.30,02.30 Новости
«20:30»
07.00,21.00 Т/х. «Таңдауым сен»
09.00 М/ф.
09.00М/ф. «Маша и медведь»
10.00, 22.00 «Абысындар» т/х
11.00 Сериал «Охотники за головами»
13.00 Сериал «Райское место»
14.00 Күндізгі жаңалықтар
14.15 Ел аузында
15.00 Әндер мен жылдар
16.30 М/ф. «Пингвины из Мада-гаскара»
17.00 М/ф. «Алдар көсе»
18.00 Т/х. «№309»
23.00 Т/х.«Келін бақыты»
00.00Т/х. «Қара нан»
01.00 Д/ф. «Көріпкел»
03.00 Шоу «Ой мен ойын»
03.30 KazNet

ЕВРАЗИЯ

06.00Өн дария
06.45, 18.00Басты жаңалықтар
07.45 Жұма уағызы
08.00 Доброе утро
11.00 Сериал «Штрафник»
12.00 Қалаулым
15.00Х/ф. «Завтрак у папы»
16.55 «Жди меня» Казахстан»
16.00Х/ф. «Кем мы не станем»
18.45«Заң сөйлесін»
20.00 Главные новости
20.45 Поле чудес
21.50,00.00 Сериал «Беглянка»
23.00,02.30 Паутина
03.20 «Бір сұрақ»
04.10 Той заказ

09.45, 11.20 Тенгемания
10.00, 22.00 «Абысындар»
13.40 Келіндер
15.10 К/ф
«WelcometoZhetisu»
17.30 «NurOtanTrends»
18.00 Т/х «№309»
19.00 «Ел аузында»
20.00 Избр.за неделю
20.45 Новый курс
23.00 Х\ф «Ликвидатор»
01.00 «Көріпкел»
02.10 «Сырласу»
02.50 «Әзілстан»
03.00 «Ой мен ойын»
03.30 «Күлдірген»

ЕВРАЗИЯ

06.00 Т/х «Мир без конца»
06.55,12.35, 02.30 Тамаша сити
07.45 «Бастыбағдарлама»
08.30 «Ұшқалақ»
08.40 «Воскресенные бесе-ды»
08.50 «Пластмассовая королева»
13.35, 03.15 «Тамада Батл»

КТК

07.05 Кешкі жаңалықтар
07.30 «Қайсар жесір» Т/х
08.00Т/х. «Тағдыр қосқан асыл жар»
09.20 Новости
10.00 Х/ф. «Женский доктор»
11.00 Х/ф. «Акваполи»
15.00 «Кеттік тойға»
15.30 «Әйел қырық шырақты-2»
16.30 Т/х. «Саодат»
18.00 Т/х. «Махаббат пен жаза»
19.30 Кешкі жаңалықтар
20.00 Астарлы ақиқат
21.00 Вечерние новости
21.40 Х/ф. «Спасенная любовь»
01.00 Х/ф. «Не вместе»
01.40 Т/х. «Сүйікті Дениз»
03.00-04.00 «Әйел қырық шырақты-2»

ЖЕТИСҮ

07.05 Өн әлемі
07.30 «Таңжарық»
09.00 Жаңалықтар
09.30 Новости
10.00 Өн әлемі
10.10 Ем болсын
10.30 Тұжырым
11.00 Д/ф «Дуэт»
12.00 Шашу
12.50 Нетлайк
13.00 Зерделі отбасы
13.50 Тастүлек
14.10 Д.ф.»Этот странный мир»
14.40 «Талдықорған әуендері» ансамблінің концерті
16.25 Д/ф «Ұлтының көленерін үкілеген»
16.45 Ем болсын
17.00 Жаңалықтар
17.20 Новости
17.35 Organic Life
18.00 Шашу
18.45 Organic Life
19.00 Диалог. Прямой эфир
19.30 Болмыс
20.15 Экономика
20.30 Жаңалықтар
21.00 Парасат
21.30 Новости
22.00 Қазақ әні
22.50 Д/ф. «Не сердись пустыня» наутв№438
23.00 Жаңалықтар
23.30 Новости

31 КАНАЛ

05.40, 06.00,12.30Т/х. «Жігіттер»
05.58 ҚР Өнұраны
07.00,20.00Информбюро
08.00Кино «Два ствола»
10.30,21.00 Т/х. «Махаббатым, кеш мені»
14.30 М/с. «Алладин»
15.30 Сериал «Воронины»
18.00 Сериал «Кухня»
23.00,04.00 Алдараспан, Нысана, Шаншар әзілдері
23.30 Кино «5 причин не влюбить-ся в казах»
01.20 «Whats Up?»
02.00 «Келіндер бәйгесі»
03.00 Әзіл студио

7 КАНАЛ

06.00 «Қыздар арасында»
07.00 Т/х. «Жаңа келін»
08.00,20.00,03.00 Т/х. «Элиф»
09.00 Сериал «Мажор-3»
11.15 «Юрмала»
13.30,18.40 Скetchком «Q» елі
14.00 Бастық боламын
15.00 Шаншар
16.40 Сериал «Авария»
17.45 Т/с «Спецотряд. Кобра 11»
19.30,04.30Гу-гулет
21.00 Лоторея «777»
21.05 Х/ф. «Хоббит: Пустошь Смауга»
00.35 Х/ф. «Баллистика: экс про-тив сивер»
02.30 «KZландия»
03.45 Қуырдақ
05.00 «Жеңіп көр»

14.35, 20.55, 02.00 «Паутина +»
15.35 «Непутевые заметки»
16.00 Сериал «Гюльчатай-2»
20.00 «Аналитика»
21.30 Т/х
«Махаббатымжүрегімде»
00.00 Х/ф «300 спартанцев: Расцвет империи»

КТК

07.05 Алдараспан
08.20, 03.00 «Әнім сен едің»
09.20 «Юрмала»
11.10 «Качели»
15.00, 02.00 К/ф «Бейтаныс жұлдыз»
16.30 Шаншар
17.00 Концерт
19.30 «Дау-дамайсыз»
20.00 «Аптап»
21.00 «Портрет недели»
22.00 «Слуги народа»
22.30 Х/ф «Любовь по ошибке»
00.30 «Я стесняюсь своего тела»

Сенбі - Суббота, 6 сәуір

ҚАЗАҚСТАН

06.05 «Ulttyq amada – umytylmas ander»
07.30 Т/х. «Айналайын»
08.40 Көңіл толқыны
09.00 Дара жол
10.10 «Senbilik tan»
11.10 «Шилпагер»
12.00,02.55 «HIT QAZAQSTAN»
13.00«Дастархан»
13.30 Әзіл әлемі»
14.45,03.45 Т/х. «Жаңа қоныс»
15.55 Т/х. «Жаным менің»
17.50«Jaidarmaп» үздік әзілдер
20.00«MASELE»
20.40Тұсаукесер ток-шоу «BEY»
22.10 «QAIYRLY KESH QAZAQSTAN»
23.40 «JANGYRYQ» авторлық музыка
01.05 Драма «Дәлел»

ХАБАР

06.00,02.00 ҚР Өнұраны
06.00Ұят болмасын
06.45Ө.Айниязовтың концерті
«Жұмыр жердің жұмағы»
08.35 Өзін өзі тану
08.45«Мен – чемпион»
09.15 М/с.
09.35 Сказка «В шестером целый свет обойдем»
10.35,23.30 Т/х. «Батыл жүрек»
11.25Д/ф. «Бір туынды тарихы»
11.55 Сені іздедім
12.45 Жұлдызды жекпе-жек
14.30 National Geographic ұсынады «Марс»
15.15 Х/ф. «Путешествие к центру земли»
17.00Т/х. «Өз үйім-2»
19.15 «Қызық таймс»
20.15 «Миллион кімге бұйырады?»
21.00 Жеті күн
22.00 Х/ф. «Путешествие-2:Таинственный остров»
00.20 Сериал «Вишневы сезон»
01.10 Өсем әуен

АСТАНА

06.00KazNet ғаламторға шолу
06.30, 21.10 «Таңдауым сен»
07.30 М/ф. «Алдар көсе»
08.00М/ф. «Маша и медведь»
09.30 Money Time
10.55 ТенгеманияNext
11.40 М/ф. «Пингвины из Мада-гаскара»
12.40 М/ф. «Кунг-фу Панда: удивительные легенды»
13.40 Шаншар
17.00 «Келіндер» жобасы
18.00 Т/х. «№309»
19.00 Ел аузында
20.00Біздің уақыт
20.45«Репортер представляет»
23.00 Х/ф. «Суреттегі қаһарман»
02.00 Драма «Көріпкел»
03.00Әзілстан
03.30 «Ой мен ойын» шоуы

ЕВРАЗИЯ

06.00Т/х. «Мир без конца»
07.00 Тамаша сити
07.50 Басты жаңалықтар
08.40,04.00 Ұшқалақ
08.50 Сериал «Беглянка»
12.35«Фабрика грез»
13.00Т/х. «Махаббатым жүрегімде»
15.30,23.00,02.15Паутина+
16.05Премьера «Жизнь других»
17.00 Сериал «Гюльчатай-2»
17.15 Сериал «Дом малютки»
21.00 Басты бағдарлама
21.45,03.00Кешкі кездесу
23.55Х/ф. «Второй шанс»

ЖЕТИСҮ

09.00 Жаңалықтар
09.30 Новости
10.00 Балдаурен
10.45 Полиция қызметі
11.00 Ауылдағы ағайын
11.30 Спорт тайм
12.00 Ұ.Айнақұлованың шығармашылық кеші
13.45 Оқырман
14.35 Концерт «Әнім саған аманат»
16.40 Туржорық
17.00 Экономика
17.15 Net.laik
17.30 Ұлт пен рух қайталау
18.00 Тарих парақтары
18.25 Арнайы репортаж
18.50 Өн әлемі
19.00 Спорт тайм
19.30 Зерде
20.15 Полицейская служба
20.30 Апта (қаз)
21.30 Апта (рус)
22.20 К/ф «Дүбөра»

КТК

07.05Көркем фильм «Артта қалған ата жұртым»
09.20 Новости
10.00 Сериал «Женский доктор»
11.40 Х/ф. «Спасенная любовь»
15.00 «Әйел қырық шырақты-2»
16.00,02.30 Көркем фильм «Өкініші»
17.50 Алдараспан
21.00 Большие новости
22.00 Х/ф. «Откочевники мертвой степи»
23.10 Х/ф. «Качели»
04.00 Біздің концерт
05.00-05.30 КТК қоржынынан

ЖЕТИСҮ

07.30 «Таңжарық»
09.00 Жаңалықтар
09.30 Новости
10.00 Өн әлемі
10.10 Ем болсын
10.25 Бай қуатты болайық
11.00 Диалог.
11.30 Экономика
11.50 Net.laik
12.00 Шашу
12.50 Өн әлемі
13.00 Болмыс
13.50 Парасат
14.15 Док/сериал «Наследие древних цивилизаций»
14.45 Ө.Араповтың шығармашылық кеші
17.00 Жаңалықтар
17.20 Новости
17.35 Organic Life
17.50 Өн әлемі
18.00 Балдаурен
18.45 Organic Life
19.00 Тастүлек
19.25 Спорт тайм
19.45 Полиция қызметі
20.00 Ауылдағы ағайын
20.30 Жаңалықтар
21.00 Д/ф «Краски степи»
21.30 Новости
22.00 Зерделі отбасы
22.45 Өлем халқы мен елі.
23.00 Жаңалықтар
23.25 Новости
23.50 Өн әлемі

31 КАНАЛ

06.00,00.50 Алдараспан. Нысана. Шаншар әзілдері
08.00,02.30Whats Up?
09.00 М/с. «Маша и медведь»
09.30 Готовим с Адель (повтор)
10.00 Готовим с Адель
10.30 Кино «5 причин не влюбить-ся в казах»
12.30 «Дайджесты» юмор (каз)
15.00 Сериал «Кухня»
20.20 Х/ф. «Синдбад. Пираты семи штормов»
22.00,00.30 Алдараспан, Нысана, Шаншар әзілдері
23.30 Айта берсін
03.20 Әзіл студио
05.00 Ризамын

7 КАНАЛ

06.00Қыздар арасында
06.30,03.00Т/х. «Себебі сен»
08.30 «Айнаонлайн»
09.00 «Юморина»
09.30 Х/ф. «Хоббит: Пустошь Смауга»
15.00 Т/х. «Жаңа келін»
19.00 Япыр-ай
19.30 Премьера «Япыр-ай»
20. 00 «Теле Бинго»
20.40Скетчком «Q –елі»
21.00 Лоторея «777»
21.05 Х/ф. «Охота на воров»
23.50 Х/ф. «Без изьяна»
02.10 КЗландия
04.30 Гу-гулет
05.00 Жеңіп көр!

31 КАНАЛ

06.00, 12.00, 00.00 Алдара-спан. Нысана. Шаншар
08.00, 02.30 What,sApp
09.20 Х/ф «Синдбад.Пираты семи штормов»
11.00Айтаберсін
14.30 «Кухня»
19.50 Х/ф «Приключение Тинтина: Тайна единорога»
22.00 Муз-фильм»
03.20 «Әзіл студио»
05.00 «Ризамын»

7 КАНАЛ

06.00 «Қыздар арасында»
06.30, 03.00 Т/х «Себебі сен»
08.30 «Айнаонлайн»
09.00 М/ф
10.50 Сериал «Беги»
15.00 Шаншар
16.40 «Бастықболамын»
20.30, 04.30 «Гу-гулет»
21.00 «Лоторея 777 »
21.05 Х\ф «Баллистика: Экс против Сивер»
23.00 Х\ф «Охота на воров»
01.40 «КЗландия»
05.00 «Жеңіп көр»

Жексенбі - Воскресенье, 7 сәуір

ҚАЗАҚСТАН

06.05 «Қайырлы кеш, Қазақстан!»
07.25 Т/х «Айналайын»
09.05 «Ақсауыт»
09.30 «Таңшолпан»
10.50, 01.15 «Дара жол»
12.05, 02.20 «Өлемдіңдері»
12.35, 02.50 Т/х «Жаңа қоныс»
13.45 Комедия «Бүлік»
15.35 Т/х «Жаным менің»
18.10 «Көңіл толқыны»
18.40 «Жаһансапар»
19.00 «Мінбер»
20.00 Апта
21.00 «Ұлы дала сазы»
22.10 КТА
23.45 «Беу» ток-шоу

09.45Сказка «Принц в мед-вежьей шкуре»
10.45 «Батыл жүрек»
11.30 «Сделано из в торсы-рья»
12.00 «Қарақатпен шай»
12.45Қызықтаймс
14.00 «Миллион кімге бұйырады?»
14.50 Х/ф «Путешествие-2: таинственный остров»
16.35 Т/х «Бөрі»
19.20 «Жұлдызды жекпе-жек»
21.00 «Жетікүн»
22.00 «Большая неделя»
22.45 Концерт
00.30 «Вишневы сезон»
01.20 Өсем әуен

АСТАНА

БІЛІМ

ПИЛОТТЫҚ
ЖОБАНЫҢ ПАЙДАСЫ

Еңбек ауылына қарасты №22 мектепте жаратылыстану математика циклі пәндерін ағылшын тілінде оқыту мақсатында биология мен химия пәндері қосылды. Бұл – пилоттық жоба аясында жүзеге асырып жатқан маңызды жұмыс.

Жаратылыстану математикалық циклі бойынша пәндерді І жарты жылдықта ағылшын тілінде оқыту туралы түсіндірме жұмыстары жүргізілгендіктен 8 а, 8 ә сыныптың ата-аналары мен оқушылардан сауалнама алынып, өздері жасаған таңдау бойынша биология мен химия пәндері енгізілді. Жаратылыстану математика циклі пәндерін ағылшын тілінде оқытатын биология пәнінің мұғалімі Хамит Шакиров, химия пәні мұғалімі Гузель Нүсіпова, физика пәні мұғалімі Мирас Құдайбергенов пен информатика пәні мұғалімі Қаламқас Изтлеуова «Билингвалды пән мұғалімі» бағдарламасының А1, А2, В1 деңгейіндегі ағылшын тілі курсын аяқтады. Бүгінде жаратылыстану математика цикліндегі физика мен информатика пәні сегізінші сыныптарда ағылшын тілінде оқытылуда.

Осы орайда мектебімізде «Білімді дамыту оқу-әдістемелік орталығының» жетекшісі Мария Садуакасов мен «Ұстаз» кәсіби біліктілікті арттыру орталығының облысымыз бойынша жауапты менторы Серік Джандосовтың ұйымдастыруымен ЖМЦ пәндерін ағылшын тілінде оқытудың ашық есік күні өтті.

Ашық есік күніне аймақтық мектептердің №5, №10, №21, №23, №25 ЖМЦ пәндерін ағылшын тілінде өткізетін пән мұғалімдері қатысты.

Мектебімізде өткізілген ашық есік күнінде биология пәнінің мұғалімі Х. Шакиров, химия пәнінің мұғалімі Г. Нүсіпова, физика пәнінің мұғалімі М. Құдайбергенов, информатика пәнінің мұғалімі Қ. Изтлеуова сабақтар жүргізді. Сабақ соңында кері байланыс болып, ұсыныстар айтылды. Қалалық білім бөлімінен келген әдіскер А. Мамырбаева өткен ашық сабақтардың өз деңгейінде өткенін, сабақ барысындағы оқушылардың белсенділігін, мұғалімдердің жаңашылдықты жақсы жолға қойғаны туралы өз пікірін білдірді.

«Ұстаз» кәсіби біліктілікті арттыру орталығының Алматы облысы бойынша жауапты ментор Серік Джандосов та мұғалімдердің кәсіби шеберліктерін, тілді жақсы меңгергендерін, оқушымен тілдік диалогқа түсуінің жақсы жолға қойылғандығын атап өтті. Осындай сабақтар әрі қарай жалғасын табуына ұсынысын білдірді.

Рахила АҚШОЛАҚОВА,
№22 мектептің директоры,
Еңбек ауылы.

МЕНІҢ
УНИВЕРСИТЕТИМ

ШОҚТЫҒЫ БИІК ШАҢЫРАҚ

«Сен де бір кірпіш дүниеге кетігін тап та, бар қалан» деп Абай атамыз айтқандай, арманымға жету үшін сапалы білім алу, білікті де білімді маман иесі атану жолында еңбек етіп келемін. Бұл орайда маған көп көмегін тигізіп келе жатқан қара шаңырақ – І. Жансүгіров атындағы ЖМУ мен «журналистика мамандығының» ұстаздары.

Жетісу өңірінің орталығында орын тепкен І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінде жеті факультет бар. Гуманитарлық факультетінің журналистика мамандығында оқимын. Осы мамандықтың иесі атануға бала күнімнен бекінген едім. Ата-анам да менің журналист болғанымды қалап, қаршадайымнан құлағыма құйып өсірген.

Кішкентай кезімнен арманым тек диктор болу ғана. Қасиетті қара шаңыраққа келгеніме кеше сияқты еді. Енді әне-міне дегенше 4-курсты аяқтағалы тұрмын. Бірақ осы уақыт ішінде журналистика тек диктор болумен ғана шектелмейтінін және ол мен ойлағаннан да ауқымды сала екендігін түсіндім.

Камера, микрофон, эфир... Білімнің ордасына келгелі көп нәрсені меңгеріп қалғандаймын. Қыры мен сыры мол

шығармашылық мамандық білімділікті талап етеді. Сондықтан, жас дос, қазірден бастап кітап оқуға уақытыңды көптеп бөлгенің дұрыс. Белгілі аксиомада айтылғандай бір пайыз талант болса тоқсан тоғыз пайыз еңбек болу керек. Ең бастысы кез келген журналист кез келген ақпаратты көрерменге қызықты, шынайы әрі жылдам жеткізе білуі қажет. Осыны журналистика және филология кафедрасының меңгерушісі Жұмағали Есенбек басшылық жасайтын ұстаздар қауымы түсіндірді.

Білімді тәжірибемен ұштастыру үшін кафедра республикалық «Хабар», облыстық «Жетісу» телеарнасы, облыстық «Жетісу», «Оғни Алатау» және қалалық «Талдықорған», аудандық «Нұрлы Көксу», «Жаркент өңірі», «Алакөл», «Бастау», «Кербұлақ жұлдызы» мен «Кемеңгер», «Ел-назар» журналдарымен байланыс орнатқан.

Мен еліміздегі бірегей оқу орнында білім алатынымды мақтанышпен айта аламын. Білімнің қара шаңырағы мамандығымның білгір иесі болуыма жол ашқанына сенімім мол.

Жұлдыз МҰСАХАН,
І. Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің 4-курс білімгері.

МАМАН МІНБЕРІ

Қазақ тілі – біздің рухани негізіміз. Біздің міндетіміз – оны барлық салада белсенді пайдалана отырып дамыту, тілдің қолданылу аясын арттыруға күш салу. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты төрағасының 2009 жылдың 27 ақпанындағы «Ісқағаздарын мемлекеттік тілге көшіру туралы» №36 өкімі республикамыздың барлық сотында қолданылады. Қазір іс қағаздарын жүргізу номенклатурасына сәйкес жүргізілетін кітаптар, есептік карточкалар, сот тәжірибесінің талдаулары, жедел кеңес және семинар сабақ хаттамалары, жоғары сотыдағы соттармен және басқа да мемлекеттік мекемелермен хат алмасу тек мемлекеттік тілде жүргізіледі.

ОРТАҚ ІСКЕ ӨЗІНДІК
ҮЛЕС ҚОСАЙЫҚ

Ал сот төрелігін жүзеге асырудағы сот ісінің тілі туралы қағидаттың сақталмауына байланысты бірқатар кемшіліктерге жол беріліп келе жатқаны құпия емес. Мәселен, сотқа дейінгі тергеп-тексеру кезінде тергеушілер өздері жақсы меңгерген орыс тілінде істі жүргізуге мүдделі болып, айыпталушыны да, жәбірленушілерді де осы тілде жауап беруге мәжбүрлеген жағдайлар аз кездеспейді. Сондықтан іс сотқа келіп түскенде, кейде жәбірленушілер, басқа жағдайда сотталушылардың өздері сот өндірісінің тілін білмейтін болып, аудармашы талап етіп отырған жағдайларды көп кездестіреміз. Бұған қоса қорғаушылар тарапынан да өздерін қорғауындағы адамдарды өздерінің айтқандарына көндіріп, айдағандарына жүргізуге тырысатынын да кездестіріп жатамыз. Әсіресе, процестер кезінде анықталады. Демек, мұндай кемшіліктерді түзетін, мемлекеттік тілдің мәртебесін арттырымыз келсе,

бірінші кезекте қарапайым халықтың құқықтық сауатын ашуымыз қажет. Олар өздерінің конституциялық құқықтарын, сотқа меңгерген тілінде, ана тілінде арыз беруіне, жауап беруіне құқығы бар екенін бастапқы тергеу амалдары кезінде толық пайдаланып, заңның бұрмалануына жол бермейтіндей дәрежеге жеткізу керек. Осы орайда, жұртшылықпен кездесулер өткізіп, түсінік жұмыстарын жүргізу, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы насихаттау жұмыстарын жүргізсе нұр үстіне нұр болар еді. Бұған тергеушілер мен прокурорлардың, адвокаттардың бас қосуларын өткізіп, сот ісінің тілі туралы талқылау өткізіп, кемшіліктерді жою жолдары қарастырылса да, ортақ істің ілгері басуына ықпал етер еді деп ойлаймыз.

Сәтжан СЕЙІТКЕРІМ,
Талдықорған қалалық сотының
аға сот приставы.

Қазақстан Республикасының «Медиация туралы» заңының қабылданып, қолданысқа енгеніне біраз жылдар өтсе де күні бүгінге дейін «Медиация туралы» заңы толыққанды жұмыс істемей тұр деп айта аламыз. Бұл жерде заңның толыққанды жұмыс істемейтіндігі бірнеше түйткілді мәселе бар екендігін айтуымыз керек.

БІТІМГЕРШІЛІК

Осыдан шығатын қорытынды алдағы уақытта да медиация заңының қолданылу аясын одан әрі кеңейту жұмыстарын пәрменді жүргізу керек, ол – ортақ міндет. Оған барлық құқық қорғау органдары, билік өкілдері, қоғамдық ұйымдар атсалысуы тиісті. Себебі, дауды ушықтырмай, сотқа жеткізбей медиация тәртібімен шешу қарапайым халық үшін өте

МЕДИАЦИЯНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Негізінде медиация деген қазаққа жат нәрсе емес. Атам қазақ ерте заманда жер дауы, жетім дауы, жесір дауы сияқты күрделі дауларды халықтың беделіне ие болған билерге жүгіну арқылы бітімгершілікпен шешіп отырған, бітімгершілік екі тарапты да қанағаттандырған. Қазақ жұрты қашанда тауып айтқан сөзге тоқтап, үлкеннің айтқан сөзіне құлақ асып, дауларды бітімгершілікпен шешіп отырған.

Қазіргі заманда соттасу көп уақытты, қомақты қаражатты, адамдардың жүйкесінің төзімділігін қажет ететіндігі белгілі. Осындай келенсіз жағдайларға түспеу жолы – дауды медиация жолымен сотқа жеткізбей шешу, медиация заңының қолданылу аясын арттыру.

тиімді, әмбе қоғамда әлеуметтік шиеленістерді болдырмаудың кепілі болмақ. Бұған барлық дамыған мемлекеттердің тәжірибесі айғақ. Дамыған мемлекеттерде қоғамда туындайтын даулардың 90 пайызға жуығы сотқа жетпей медиация тәртібімен шешіледі. Сондықтан барша жұрт, қоғамдық ұйымдар, құқық қорғау органдары, атқарушы билік өкілдері Қазақстан Республикасы «Медиация туралы» заңының қолданылу аясын одан әрі кеңейту жұмыстарын жүргізуге ат салысады деп үміттенеміз.

Рахат ОМАРҒАЛИЕВ,
Талдықорған қалалық сотының бас маманы-сот отырысының хатшысы.

ӘРКІМНІҢ АБЗАЛ ПАРЫЗЫ

Мемлекеттік тіліміздің мәртебесін өсіріп, мерейін тасыту жолында егемен елімізде іргелі істер істеліп жатыр. Бодандық заманда жойылып кетудің аз-ақ алдында қалған ана тіліміздің абыройын асқақтатып, беделін биіктету тәуелсіз мемлекет болғалы бері қызу қолға алынды. Бұған көп ұлттың өкілдері мекендейтін – достық зертханасы атанған Қазақ елінде мемлекеттік тіл қазақ тілі болып табылатыны да айқын дәлел. Бұл жөнінде еліміздегі қабылданған «Қазақстан Республикасындағы тілдер туралы» Заңда, мемлекеттік тілді дамыту және оның қолдану аясын кеңейту туралы Мемлекеттік бағдарламаларда да баса айтылған. Мемлекеттік тіл – ұлттық және рухани бірліктің басты факторы, негізгі басымдығы. Оны меңгеру әрбір Қазақстан азаматының парызы және міндеті.

Сонғы жылдары мемлекеттік тіл туралы айтуда да, жазуда да көмшіні жоқ. «Қазақстанның Ұлт бірлігі» доктринасы соның жарқын дәлелі. Онда мемлекеттік тілді меңгеру бұдан былай «... әркімнің парызы мен міндеті»-деп атап көрсетілген. Осы орайда халық қаһарманы Бауыржан Момышұлының «Тіл дегеніміз – қай халықтың болмасын кешегі, бүгінгі ғана тағдыры емес, бүрсігүнгі де тағдыры» деген тағылымы ойға оралады. Сондықтан, қазақ тілі өзіне лайықты тұғырына сай қолданылуы үшін билік пен бұқара тығыз байланыста жұмыс жасауы тиіс. Тіл халықтың жаны, сәні, тұтастай кескін келбеті. Тәуелсіздігіміз тұғырлы, болашағымыз баянды болуы үшін әрбір азамат мемлекеттік тілді дамытуды, оның қолданылу аясын кеңейтуді басты борышымыз деп санауы керек. Сонда ғана «2020 жылы мемлекеттік тілді

меңгерген қазақстандықтар саны 95 пайызды құрауы тиіс» деген тұңғыш Президентіміздің тапсырмасын жүзеге асыруға мүмкіндік туады.

Мына бір мәселеге де мән беру артық болмас. Ғаламтордың дамуы оны қолданушылардың көптігімен өлшенеді. Ғаламтордың барлық мүмкіндіктерін пайдалана отырып қазақ тілін үйрететін сайттарды көптеп ашып, жоғарыдағы мүмкіндікті іске асырсақ, яғни, ғаламторда қазақ тілін білгісі қызықтыратын сайттар көбейсе әлемнің түкпір-түкпіріндегі қазақ тілін білгісі келген адамдар өздігінен үйренуіне де мүмкіндік туар еді.

Айгерім ЖҰМАБАЕВА,
Талдықорған қалалық сотының бас маманы-сот отырысының хатшысы.

Мерекелік көңіл-күй

Ардагерлерді ардақтауды

Жетісу өңірінің барлық партия филиалдарында «Наурыз челлендж», «Жақсылық жаса» партиялық жобалары аясында Ұлыстың ұлы күні мерекесімен құттықтау шарасы өтті.

Облыстық филиал төрағасының бірінші орынбасары Ғалиасқар Төлентдіұлы Ұлы Отан соғысының ардагері Ғайыс Егембердиев пен ел арасында «Паравоз апа» атанып кеткен ел анасы Алтынай Есболатованың шаңырағына және партияда ұзақ жылдар еңбегі сіңген ардагер Сәрсенғали Әжібаевты Ұлыстың ұлы күні мерекесімен құттықтап, сыйлықтарын табыс етті.

«Наурыз – жыл басы ғана емес, өткеннен өнегені, болашаққа бағдар беретін жаңалықтың бастамасы. Қазақ халқы жаңарудың маусымы, жақсылықтың, игіліктің қайнары атайтын бұл мезгілді ерекше қастерлеген. Біз де мейірімді акцияны

ұйымдастырып, ұлағатты ұстаздарымызды, сұрапыл соғысты көрген ардагер, абыз ел аналарына құрмет тұтуды дәстүрге айналдырдық. Көктемнің шуақты күнін көріп жүрген осындай ата-әжелеріміз аман болсын, елімізде бейбіт заман тұғыры орнықты болсын», – деді құттықтауында облыстық филиал төрағасының бірінші орынбасары Ғалиасқар Сарыбаев.

Жалпы Алматы облысы бойынша 112 ҰОС ардагері мен бір ғасыр жасаған 9 ардагер ер азаматтар мен 100-ге жуық партия ардагеріне нұротандықтар мерекелік көңіл-күй сыйлады.

Ш. ХАМИТОВ.

Әділет органының ардагері Серік Қашқынұлы Жантасовтың жұбайы Пейшентаева Ұлтұсынның 2019 жылғы наурыз айында өмірден өткеніне байланысты, артында қалған ұрпағына көңіл айтамыз. Марқұмның жатқан жері жайлы, топырағы торқа болсын! Иманы өзіне серік болсын! Алматы облысы Әділет департаментінің ұжымы.

— Әсел ханым, ең бірінші сұрақты «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің» басқа банктерден артықшылығынан бастасақ. Көптеген адамдар басқа банктерден несие немесе ипотека арқылы үй алып өкі-үш есе шығынға ұшырап отыр. Осы мәселе бойынша не айтасыз?

— Артықшылығы мынада: төмен пайыз — 3,5%-8,5%; егер салымшы тұрақты шотына ақша салып жинаса, кемінде 3 жыл ішінде, онда несие кіріс көзін растамай беріледі; клиенттің несиелік тарихына лояльды қарау.

1. 3,5%-дан 8,5%-ға дейін төмен пайызбен несие алу

2. Мемлекеттің 20% сыйлық-ақысы қосылады

3. Банк салымшылар үшін Жеке табыс салығына жеңіліктер бар

— Бүгінде үй алу әлдеқайда жеңіл. Үкімет тарапынан да бағдарламалар ұсынылды. Дәл

Әсел ТӨЛЕУҒАЛИЕВА,
«Тұрғын үй құрылыс жинақ банкі»
орталық филиалы директоры орынбасары

қажет соманы жинауда үлкен көмек болады.

Ал депозит бір ғана отбасы мүшесінің атына ашылса, жыл соңында мемлекет сыйлықақысы да бір-ақ рет беріледі, сөйкесінше, үйдің ақшасын да ұзағырақ жинайтын боласыз. Болашақта «Отбасылық пакет» аясында депозиттерді бір салым ретінде біріктіріп, тиімді тұрғын үй зайымын алуға болады. Жалпы қазір 18 бен 35 жас аралығындағы 592 838 азамат Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінен шот ашып, тұрғын үй жағдайын жақсарту үшін қаражат жинап отыр.

— «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкі арқылы кімдер үй ала алады? Зейнетақы қоры тоқтап тұрған жандарға үй алу мүмкіндігі бар ма?»

— Біздің банк арқылы кез келген жеке тұлға бір ғана емес бірнеше үй ала алады. Басты тұрғын үй замын алу үшін шарттар орындалса болды, онда кіріс көзін растамай және

— Несие тарихы бұзылған адамдарға осы банк арқылы үй алуға қаншалықты жағдай жасалған?

— Ең лояльды банк болып табыламыз, егер несиеге өтініш берілген күні кешіктірілген несиесі толық жабылған болса онда қарауға қабылданады.

— Бір сұхбатыңызда Әскери адамдарға арнап өте ыңғайлы бағдарлама басталғалы жатыр деп едіізіз...

— Иә, 2019 жылдың мамыр айында екінші этапта қаржыландыру басталып, әскерилерден өтініш банкте қабылданатын болады. 15% -дан бастапқы жарна, 8%-бен несие берілетін болады. Барлық 2018-2019 жыл аралағындағы Әскери баспана ресми сайты арқылы расталған несиелер бойынша: 30.09.2019 жылға дейін арыз қабылданады. Несие беру мерзімі 30.10.2019 аяқталады. 2019 жылдың мамыр айынан бастап тұрғын үй төлемдерін алушы барлық әскери азаматтарға алғашқы жарна 15 пайызбен, несие 8% жылдық пайызбен бірінші (құрылыс компаниялардан), екінші нарықтан, жер үйлерге, үйге ремонтқа несие беріледі.

Ол үшін арнайы тізім, кезек керек емес. Басқа өңірде мүлігі болуы ескерілген. Табыс көзі тұрғын үй төлем сомасы және басқа да табыс көздері ескеріледі.

— Халықтың түсіне алмай жүрген тағы бір мәселесі: «7-20-25» және «Нұрлы жер» бағдарламалары. Айырмашылық қандай? Екі бағдарламамен де несие сіздердің банк арқылы есептеліне ме? Алғашқы жарна қажет пе?

— «7-20-25» — Ұлттық банктің бағдарламасы, ал «Нұрлы жер» — мемлекеттік бағдарлама. «7-20-25» бағдарламасы басқа ЕДБ-тер арқылы іске асырылады, біз өзiрге «Нұрлы жер» бағдарламасымен жұмыс жасаймыз. «Нұрлы жер» бойынша шарттар 5% -бен бастапқы жарна 20%.

— Үйді тек тіркеуде тұрған жерден алуға болады деген қаншалықты рас? Бас қалаларымыз Алматы, Нұр-Сұлтан қалаларынан үйді қандай жағдайда ала аламыз?

— Әлеуметтік жағдайы төмен азаматтарға арналған мемлекеттік бағдарлама болғандықтан біраз шектеулер бар:

— өтініш берушінің атында және жақын отбасы жандарының атында үйдің болмауы;

— өтініш беретін қалада мекен-жай тіркелу қажет, сонымен қатар Астана және Алматы қалары үшін 2 жыл тұрақты мекен-жай тіркелуі қажет.

— Әсел ханым, сізді көпшілік «Әр қазағым баспаналы болсын» деп

ҮЙЛІ БОЛУ ҚИЫН ЕМЕС

қазіргі кезде қандай бағдарламалар арқылы үй беріледі?

— Басты бағдарлама «Нұрлы жер», осы бағытта Нұр-Сұлтан қаласы бойынша 2019 жылдың өзінде 1825 пәтер берілу көзделген. Со-сын Нұр-Сұлтан қаласы әкімдігі тарапынан келесі салалар бойынша денсаулық сақтау, білім және Ішкі істер департаменті қызметкерлеріне берілетін «Тұрғын үй сертификаты» 1 000 000 теңге көлемінде бастапқы жарнаға көмек және «Бақытты отбасы» бағдарламасы жұмыс жасайды.

— «Бақытты отбасы» бағдарламасы арқылы үй алу Қазақстанның барлық облыстарына қарастырылған ба?

— Әрине, бірақ бұл бағдарламаны іске асыру жолдары жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп жүргізіледі.

Бүгінде баспана алу көптің маңызды мәселесіне айналды. Мемлекет тарапынан түрлі бағдарламалар іске қосылып, үйлі болуды барынша жеңілдетіп жатыр. Дегенмен, халық әлі де қаржылық сауаттылықтың аздығынан, ақпараттың дұрыс жетпегендігінен қайда барарын, неден бастарын білмей жүр. Оқырмандардың сұрауы бойынша «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкі» орталық филиалы директоры орынбасары Әсел Төлеуғалиевамен сұхбаттасқанды жөн көрдік.

тұрғын үй кешендерінен бастапқы нарықта өз еркімен таңдайды.

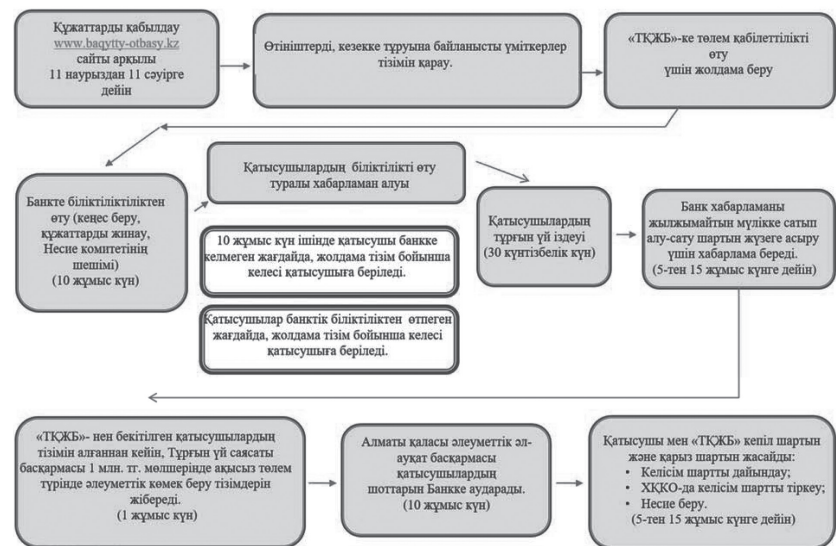
— Жас отбасыларға арналған қандайда бір жеңілдіктер бар ма? Осы жылы жастарға өзге де мүмкіндіктер қарастырыла ма?

— Жоспарда бұл бағытта бағдарламалар бар, тіптен бірегей аймақтарда банк арқылы жастарға берілетін жалдамалы тұрғын үй

тары» секілді бағдарламаларға да үлес қосып, жастарды несиелендіруге қатысып келеді. «Алматы жастары» 2017 жылы басталды, оны жүзеге асыру үшін жергілікті бюджеттен 1 млрд теңге бөлінген болатын. Сол жылы 108 отбасы баспаналы болды. Ал 2018 жылы 2 млрд теңге бөлінді, қазіргі уақытта 168 адам үй сатып алды, несиелендіру әлі жалғасып жатыр. Бұл бағдарламаның ерекшелігі — заем мөлшерлемесінің төмен екендігі. Тұрғын үй құрылыс жинақ банкі 10 млн теңгеге дейін несиені іріктеуден өткен қатысушыларға 3-25 жыл аралығындағы мерзімге 5 пайызбен беріп келеді. Үміткерлер арнайы ұлай жүйесі бойынша іріктелді. Іріктеу барысында қатысушылардың отбасылық жағдайы, некеде неше жыл тұрғаны, балалар саны, жұмыс етілі, кәсібі секілді түрлі критерийлер ескерілді. Жалпы біздің банктегі жас салымшыларға келсек, жастардың үй алу мақсатында ақша жинауға бұрынғымен салыстырғанда ерекше мән бере бастағанын айта кету керек. Оған дәйек ретінде 30 жасқа дейінгі азаматтардың бұрынғы жылдармен салыстырғанда депозитті жиі аша бастауын келтіре аламын. Мәселен, 2016 жылмен салыстырғанда 2017 жылы үй аламыз деп ашқан 30 жасқа

зейнетақы қоры тоқтап тұрған жандар да несиеге үй рәсімдей алады. Неге дейсіз гой, өйткені клиент ешкімнің мәжбүрлеуінсіз кемінде 3 жыл банктегі шотына өзі тұрақты түрде ақша жинап

Несиелендіру алгоритмі

Өтініштерді және құжаттарды беру портал арқылы жүзеге асырылады. Авторизация электрондық цифрлік қолтаңба арқылы жүргізіледі. Оны ХҚҚО-дан алуға болады.

Тұрғын үйді Қатысушылар пайдалануға жаңадан енгізілген

бағдарламасы жүзеге асырылып та жатыр. Тұрғын үй құрылыс жинақ банкі жүзеге асырып отырған тұрғын үй құрылыс жинақ жүйесі кез келген азаматқа қаражат жинап, баспана алуға мүмкіндік беріп отыр. Ең бастысы банктен шот ашып, ақшаның басын құрап, жинай беру керек. Уақыт өте келе біздің салымшы «Нұрлы жер» мемлекеттік бағдарламасы немесе «Өз үйім» секілді банктің өз жобасындағы байқауларға қатысып, жеңілдетілген шарттармен баспаналы болуы мүмкін немесе банк шарттарын орындап, арзан несиеге қол жеткізіп, өзі қалаған үйді сатып ала алады. Сондай-ақ, біздің банк «Алматы жас-

дейінгі азаматтардың депозиттерінің саны 54%-ға артқан. Осы жылдың басындағы мәліметтерге сәйкес, біздің банктің депозит базасындағы ең үлкен үлес осы 20 мен 30 жас аралығындағы клиенттерге тиесілі. Жас отбасыларға ақша жинаудың ең тиімді және жылдам жолы — отбасы болып қаражаттың басын құрау. Бұл мақсатта біздің банк ұсынатын «Отбасылық пакет» арнайы опциясын қолданып көруге болады. «Отбасылық пакет» аясында әр отбасы мүшесіне депозит ашылып, әрқайсысына қаражат салынып отырады. Жыл соңында мемлекет сыйлықақысы әр депозитке беріледі, яғни мұндай әдіс әлдеқайда тиімді —

“БАСПАНАЛЫ БОЛ”
атты мастер-класс

ӘР ҚАЗАҚ БАСПАНАЛЫ БОЛУЫ ТИІС

13 сәуір | САҒАТ 11:00

ТАЛДЫҚОРҒАН

БАЙЛАНЫС НӨМІРІ:
+7-776-608-08-96

Орын саны шектеулі

Дәулет Төлеутайұлы

Экономика ғылымдарының магистрі

отырды. Біздің тұрақты, әрі сенімді клиентімізге айналды.

— Шот ашқаннан кейін 3 жыл көлемінде жинамай, ерте үй алуға мүмкіндік бола ма?

— Мүмкіндік бар, бұл жағдайда аралық заем 7-8,5%-бен рәсімделеді. Егер салымға үйді сатып алуға ақша бүгін керек болса және салымшыда үй құнының 50 пайызы болса, онда банк оған аралық несие береді. Бұл жағдайда жылдық сыйақының мөлшерлемесі 7,5-ден 8,5%-ға болады.

еңбек етіп жүрген жан ретінде таниды. Тәжірибенің бен біліміңізді пайдалана отырып қазақстандықтарға, әсіресе, үй алуды армандап жүрген жандарға кеңесіңізді берсеңіз. Үй алуды неден бастаған жөн?

— Үй алуға дайын түгел ақшаңыз болмаса, онда «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінен» шот ашып, ақша жинап бастау қажет, алға мақсат қойып, әрекет жасау керек. Бүгінде үй алу аса бір қиындық тудырмайды.

Г. ЕРДАУЛЕТОВА.

ПОДДЕРЖАЛИ ПЕРЕИМЕНОВАНИЕ СТОЛИЦЫ

Под председательством первого заместителя председателя Алматинского областного филиала партии «Нур Отан» Галиаскара Сарыбаева проведено заседание региональной коалиции Демократических сил «Казахстан-2050». Оно было посвящено обсуждению переименования столицы Астаны в «Нур-Султан».

В работе заседания принимали участие члены Коалиции – председатели ведущих политических партий области, депутаты областного маслихата, члены политического совета, представители АНК. Как отметил первый зампред областного филиала, это историческое решение открывает новый этап в развитии нашей молодой столицы, и мы должны его активно поддержать. «Последние три десятилетия Первый Президент последовательно выстраивал новую архитектуру поступательного развития через сохранение и укрепление общественного согласия и сплоченности народа Казахстана. На современном этапе мы должны сохранить приверженность этим ценностям. Мы не должны дать поводов для использования транзита власти определенными силами для расшатывания внутренней стабильности в стране», - говорит Галиаскар Сарыбаев.

«Переименование столицы Казахстана должно стать символом неизбежности курса Елбасы по модернизации и развитию страны. Через изменение названия главного города мы говорим всему международному сообществу, что курс Елбасы будет сохраняться. Мы знаем, что курс столицы появился благодаря политической воле и колоссального труда Нурсултана Абишевича Назарбаева. Мы хорошо помним, какие были трудности и сложные времена. Однако сейчас мы все гордимся новой столицей», - делится мнением первый секретарь Алматин-

ской областного комитета Коммунистической партии Казахстана Сауле Бигарова.

На заседании коалиции также выступали председатель совета ветеранов области Еркемек Келемсейит, Заведующий секретариатом Ассамблеи Народов Казахстана по Алматинской области Габит Турсынбай, заместитель директора палаты предпринимателей Алматинской области Алмагуль Онгарбаева, главный редактор областной газеты «Огни Алатау» Атсалим Идигов, председатель общественного объединения «Ерлік» для людей с ограниченными возможностями Роза дей с ограниченными возможностями Роза Акжаркенова, заместитель председателя областного филиала партии «Бірлік» Дамир Боранбаев, председатель МК «Жас Отан» Еркебулан Акболатов.

По итогам заседания представители коалиции единогласно приняли Обращение Национальной Коалиции Демократических сил к жителям региона, в котором отражена поддержка переименования столицы и главных улиц областных центров.

Ш. БАТЫРХАНОВ.

АРУЖАН САБЫРБЕК, УЧЕНИЦА 11 КЛАССА НАЗАРБАЕВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ШКОЛЫ ГОРОДА ТАЛДЫКОРГАН ЗАВОЕВАЛА СЕРЕБРЯНУЮ МЕДАЛЬ ПО МАТЕМАТИКЕ В РЕСПУБЛИКАНСКОЙ ОЛИМПИАДЕ «ДАРЫН».

Олимпиада – это выгодная инвестиция в будущее

Республиканская олимпиада по общеобразовательным предметам состоялась в городе Актобе, в котором приняли участие более 800 школьников со всех регионов страны.

«У каждого олимпийца за годы тренировок формируется свое мышление, свой подход на простые вещи. Ведь олимпиадные задания нестандартны, они учат нас смотреть на задачи с разных сторон и рассматривать их под разным углом. Этот навык помогает мне в других предметах и в самых разных сферах жизни», - рассказывает Аружан.

Заниматься олимпийским движением Аружан начала с 8 класса. На сегодняшний день в ее копилке – три бронзы в Международных олимпиадах, такие как, Юниорская Балканская математическая олимпиада (JBMO), Европейская математическая олимпиада для девушек (EGMO), математическая олимпиада имени Леонардо Эйлера; три бронзы и одно серебро в Республиканских математических олимпиадах. Была награждена похвальной грамотой за участие в Международной олимпиаде школьников «ТУИМАДА». По словам юного олимпийца, математика для нее не просто наука, а отдельный смысл жизни, она логична, красива и точна. «Существует множество задач, которые решаются и красиво и легко. К примеру, в геометрии существуют такие теоремы, как теорема о бабочке и теорема о трех колпаках. Для олимпийцев, олимпиада – это выгодная инвестиция в будущее, так как награды помогают поступить в топовые вузы мира. Я бы очень хотела поступить в Принстонский университет в США на факультет ракетостроения», - подытожила свое интервью Аружан Сабырбек.

Тренерами юного математика являются Полянских Сергей Сергеевич и Сосин Виктор Николаевич. В апреле этого года Аружан приглашена на Европейскую математическую олимпиаду для девушек (EGMO), которая в этом году пройдет в городе Киев. Удачи тебе, Аружан!

А. АКЫБАЕВА.

В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ВОЗРАСТАЕТ ПОТРЕБНОСТЬ В ОПЕРАТИВНОМ ПОИСКЕ И ПОЛУЧЕНИИ ИНФОРМАЦИИ, ТРЕБУЕТСЯ ОПТИМИЗАЦИЯ И УСКОРЕНИЕ ЛЮБЫХ, В ТОМ ЧИСЛЕ СУДЕБНЫХ ПРОЦЕДУР, АВТОМАТИЗАЦИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ.

Уникальность системы «Торелик»

Уникальность новой системы «Торелик» состоит в том, что она позволяет вести автоматизированный учет и контроль соблюдения сроков при регистрации, рассмотрении исковых заявлений (жалоб) и в целом за соблюдением всех процессуальных сроков. Система осуществляет доступ ко всем необходимым в процессе отправления правосудия информационным базам государственных органов. «Торелик» позволяет выполнить сразу три задачи: эффективно

организовать работу судей, облегчить и упростить доступ к судебной защите, обеспечить новые возможности для контроля и исключения человеческого фактора, в том числе любых не процессуальных контактов.

Использование информационно-коммуникационных технологий в судебной деятельности дает ряд огромных возможностей и преимуществ:

- освобождение судей и судебных работников от рутинного, непроизводительного и

не требующего больших интеллектуальных затрат труда, ускорение «бизнес-процессов», формирование и использование больших по объемам и разнообразных по содержанию статистических и аналитических данных;

- повышение возможностей эффективного мониторинга и контроля за судопроизводством, как со стороны самого суда, так и со стороны общественности, что стимулирует объективное и беспристрастное отношение к организации;

- облегчение доступа к правосудию, сокращение судебных издержек и расходов на содержание судебной системы;

- повышение открытости правосудия за счет расширения доступа к актуализированной и полной судебной информации, обеспечение «обратной связи» судов с населением, что в конечном итоге влияет на степень доверия к судебной власти;

- обеспечение режима правовой определенности, через формирование и доступ к единообразной судебной практике по разрешению конкретных судебно-правовых споров, что непосредственно отражается на стабильности и предсказуемости правовых отношений.

Адилет БАКЫТОВ,
судья СМУС Алматинской области.

Как сообщает пресс-служба палаты предпринимателей Алматинской области, Социальный предприниматель, директор развлекательного комплекса «Статус» Аскар Билялов подарил жительнице Талдыкоргана Индире Карабековой трехкомнатную квартиру. Индира Карабекова – мать восьмерых детей. Ранее предприниматель Аскар Билялов оказывал им поддержку, а недавно принял решение полностью решить их жилищный вопрос.

«Семью Карабековых мы знаем давно. До этого оказывали благотворительность в виде пакетов с продовольственными товарами. Каждый раз, приходя к ним в дом, видел, что нет никаких условий для жизни. Поэтому решили помочь и в канун праздника Наурыз сделать такой подарок», - поделился предприниматель. Трехкомнатная квартира отремонтированная и частично мебелированная. Для Индиры Карабековой и ее детей квартира стала полной неожиданностью. Женщина с детьми проживала в съемной временке в дачном массиве. «Я всегда мечтала, что у нас когда-нибудь будет квартира. Но никак не ожидала, что это так быстро случится. Я очень рада и безмерно благодарна Аскару за такую помощь. Наша жизнь сегодня неожиданно изменилась», - отметила женщина. Это не первая благотворительность предпринимателя. Бизнесмен на постоянной основе участвует в городских благотворительных акциях, организывает праздники для детей с ограниченными возможностями. «О таких добрых поступках наших предпринимателей мы должны говорить и ставить их в пример молодежи. Социальная ответственность должна стать трендом в обществе.

Также, для системного решения социальных проблем, Национальной палатой предпринимателей запущен проект «Менің Атамекенім». На портале atamekenim.kz через вкладку «Мне нужна помощь» нуждающиеся в поддержке могут оставить заявку, а все неравнодушные через вкладку «Я хочу помочь» могут откликнуться и оказать поддержку», - сказала начальник отдела развития человеческого капитала Палаты предпринимателей Алматинской области Алмагуль Онгарбаева.

Ш. БАТЫРБАЕВ.

ПОДДЕРЖАН СТОМАТОЛОГИЧЕСКИЙ КАБИНЕТ «ИСЛАМ»

Первое правило успешного бизнеса – заниматься делом, которое любишь и знаешь до малейших нюансов. Индивидуальный предприниматель из Карасайского района Парменов Икрам Айдарханович совместно со своим отцом Парменовым Айдарханом Жамшитовичем прошедшие путь от врача-стоматолога к собственному стоматологическому бизнесу, поделились секретами эффективного ведения дел и качественного оказания помощи пациентам.

Парменов Айдархан Жамшитович является опытным врачом в области общей стоматологии. С 90-х годов до 2010 года проработал наемным работником в разных стоматологических клиниках. С 2010 года по инициативе сына, Парменов А.Ж. решил заняться предпринимательской деятельностью. Так, арендовав помещение они открыли свой стоматологический кабинет. Спустя некоторое время это помещение было выкуплено. Для оказания стоматологических услуг, компании потребовалось приобрести новое оборудование. Обратившись в Фонд «Даму» и получив консультацию, предприниматель получил заем в АО «АТФ банк» по Государственной программе поддержки и развития бизнеса «Дорожная карта бизнеса-2020» по инструменту субсидирования, а также Фонд «Даму» поддержал данный проект гарантией, которая покрывала недостающую часть залогового обеспечения заемщика. На кредитные средства клиника будет оборудована самым современным оборудованием, которое позволит оказывать качественные услуги пациентам. Ключевыми направлениями клиники являются стоматологические услуги, а именно - ортопедическая, терапевтическая стоматология и стоматологическая хирургия.

На сегодняшний день в стоматологическом кабинете имеется 2 стоматологических кресла. Для работы на новом оборудовании, планируется принять на работу двоих стоматологов.

Ш. ХАМИТОВ.

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬ ПОДАРИЛ КВАРТИРУ

БОКС

АСХАТ УӘЛИХАНОВ КЕЛЕСІ ЖЕКПЕ-ЖЕГІН 30 НАУРЫЗДА ӨТКІЗЕДІ

2019 жылғы
30 наурызда
28 жастағы
қазақстандық
кәсіпқой
боксшы Асхат
Уәлиханов
(4-1-0, 2 КО)
кезекті жекпе-
жегі өткізеді.

Уәлихановтың қарсыласы Пуэрто-Рико елінің 27 жастағы боксшысы Хосе Лопес (11-1-0, 9КО). Бірінші жартылай орташа салмақ санатында (63,5 келі) өтетін жекпе-жек 8 раундқа жоспарланып отыр. Бұл кездесу Гвоздик-Нгумбу жекпе-жегінің андеркардында өтеді. Бокс кешін Top Rank промоутерлік компаниясы ұйымдастырып отыр. Top Rank өзінің Instragram-дағы парақшасында Уәлиханов-Лопес кездесуіне арнап проморолик жариялады.

Қуаныш ҚАППАС.

ФУТЗАЛ

ЖАСӨСПІРІМДЕР ҚҰРАМАСЫ ЕУРОПА ЧЕМПИОНАТЫНЫҢ ІРІКТЕУІНДЕ БАҚ СЫНАЙДЫ

2019 жылғы Еуропа Чемпионатының іріктеу турнирі 26-31 наурыз аралығында Финляндияның Тампере қаласында өтеді.

Қазақстан құрамасы бірінші топта Польша, Франция және Финляндия құрамаларымен ойнайды. Негізгі іріктеу кезеңі жеті топқа бөлінген. Әр топтың жеңімпаздары Латвияда өтетін финалдық кезеңге қатысады. Финалдық кезеңнің ойындары 8-14 қыркүйек аралығында «Арена Рига» (Рига) стадионында өтеді.

19 жасқа дейінгі Қазақстан құрамасының оқу-жаттығу жиынына 15 ойыншы шақырылды.

Қақпашылар:
Нарын Серіков («Қайрат»), Бақдәулет Әмірзақов («Аят»)

Алаңдағы ойыншылар:
Бекзат Төлеутай, Ерсұлтан Өтегенов, Вадим Пастарнак, Вадим Булдин (барлығы – «Аят»), Әлішер Сәрсенбаев, Нұрсат Көшербаев, Ербазы Қуанышбек (барлығы – «Инжу»),

Марк Ким, Бекзат Рахымтаев, Темірлан Қатыбаев, Әсет Сағынаев, Ертуған Төлеубеков, Лев Ким (барлығы – «Қайрат»).

Аға жаттықтырушы – Қанат Танақпаев.

Қазақстан U-19 құрамасының 2019 жылғы Еуропа Чемпионатының іріктеу кезеңіндегі ойын кестесі:

27.03.2019. Қазақстан U-19 – Франция U-19

28.03.2019. Польша U-19 – Қазақстан U-19

30.03.2019. Қазақстан U-19 – Финляндия U-19.

Қ. ҚАППАС.

ХОККЕЙ

ҚАЗАҚСТАН ӘЙЕЛДЕР ҚҰРАМАСЫ ӘЛЕМ ЧЕМПИОНАТЫНА ҚАТЫСАДЫ

Алтыншы сәуірден бастап он екінші сәуірге дейін Бейжіңде хоккейден әйелдер арасындағы әлем чемпионатының I дивизионы В тобындағы матчтары өтеді.

Бұл сында қазақстандық хоккейшілер Қытай, Латвия, Польша, Нидерланды және Оңтүстік Корея командаларымен күш сынасады.

Қазақстан құрамасы ойындарының күнтізбесі келесідей:

6 сәуір. Польша – Қазақстан. 18:00

7 сәуір. Қазақстан – Нидерланды. 14:30

9 сәуір. Латвия – Қазақстан. 11:00

10 сәуір. Қазақстан – Оңтүстік Корея. 18:00

12 сәуір. Қазақстан – Қытай. 18:00.

Prosports.kz.

ЖЕКПЕ-ЖЕК

ҚАЗАҚ БОКСШЫСЫ 11-ШІ КЕЗДЕСУІНДЕ ЖЕҢІСКЕ ЖЕТТІ

Геннадий Головкиннің салмағындағы қазақстандық боксшы, NABF чемпионы Мейірім Нұрсұлтанов Голливудта өзінің 11-ші жекпе-жегі өткізді.

25 жастағы нокаутшы Пуэрто-Риколық 32 жастағы Луис Эрнандеспен қолғап түйістірген. «Hollywood Fight Nights» шоуының аясында өткен аталмыш кездесуді Головкиннің бұрынғы промоутері Том Леффлер ұйымдастырған.

Нұрсұлтанов пен Эрнандестің

8 раундқа созылған жекпе-

жегі қазақстандық бокс-

шының жеңісімен аяқ-

талды. Төрешілер жеңісті бірауыздан Мейірімге берген.

Олжас ОҚАС.

ЧЕМПИОНАТ

ЕУРО-2020 БОЙТҰМАРЫ БЕЛГІЛІ БОЛДЫ

УЕФА 2020 жылғы Еуропа чемпионатының бойтұмарын таныстырды.

Оның есімі – «Скилзи», ағылшын тілінен аударғанда «skills» дағдылар дегенді білдіреді.

Баспасөз қызметінің ақпаратына сүйенсек, жаңа маскот футбол фристайлшысы ретінде жасалған. Ол іріктеу кезеңіндегі Нидерланды мен Германия матчы алдында таныстырылды.

Еуропа чемпионаты 2020 жылы жазда өтеді. Оған 24 құрама қатысады. Бір қызығы, бұл турнир алғаш рет 12 елдің 12 қаласында өтеді.

Төлеш ЕСЕТ.

ФУТБОЛ

19-27 наурыз аралығында Түркістан облысы мен Шымкент қаласындағы стадиондарда 2019 жылғы Қазақстан Республикасы Кубогының іріктеу кезеңінің ойындары өтті.

НЕГІЗГІ КЕЗЕҢГЕ ҚАТЫСАТЫН 16 КОМАНДА АНЫҚТАЛДЫ

Іріктеу кезеңіне Бірінші және Екінші лиганың клубтары мен әуесқой командалар бақ сынады. 14 команда 4 топқа бөлініп, келесі айналымның жолдамасын сарапқа салды. Әр топтың жеңімпаздары ғана турнирдің негізгі кезеңіне жолдама алды.

А тобы

Іріктеу кезеңіндегі «Өлім тобы». Премьер лигадан оралған «Қызыл-Жар СК» мен Премьер лигаға шығудан үмітті «Алтай» бар. Оған қазақ футболының байырғы командасы «Екібастұзды» қосыңыз.

Аса тартысты ойындар нәтижесінде өскемендік команда келесі кезеңге өтті.

«Алтай» (ШҚО) – 7 ұпай

«Қызыл-Жар СК» (Петропавл) – 5

«Екібастұз» (Екібастұз) – 4

«Рузаевка» (Рузаевка) – 0

В тобы

Бұл топта шымкенттік команданың өзгелерден сәл басымдылығы байқалып тұрды. Олардың келесі кезеңге өткені ешкімді таңғалдырған жоқ.

«Академия Оңтүстік» (Шымкент) - 9 ұпай

«Арыс» (Арыс) – 6

СДЮСШОР №8 (Астана) – 1

Дидар Сыдықбек ФО (Астана) – 1

С тобы

Нағыз сенсация осы топта орын алды. Бірінші лиганың үздік командаларының бірі «Қыран» соңғы ойында күтпеген жерден Екінші лигада бақ сынайтын «Ақсуға» 3:1 есебімен есе жіберді.

«Ақсу» (Ақсу) – 3 ұпай

«Қыран» (Шымкент) – 3

«Игілік» (Қаратау) – 3

Д тобы

Бұл топта да кішігірім ел күтпеген нәтиже тіркелді. Бірінші лиганың фавориттері саналатын «Ақжайық» пен «Мақтаарал» жалғыз жолдамаға таласады деп жүргенде, «Каспий» көш бастады. Бір қызығы ақтаулық команда топтық кезеңде бар болғаны бір гол ғана соқты. Алайда сол жалғыз гол оларды 1/8 финалға алып шықты.

«Каспий» (Ақтау) – 4 ұпай

«Мақтаарал» (Мақтарал ауданы) – 3

«Ақжайық» (Орал) – 1

Осы төрт командаға Премьер-лигада өнер көрсететін 12 команда қосылады. Сөйтіп, Қазақстан кубогының негізгі кезең ойындары басталады. 1/8 финал ойындарының жеребесі 28 наурыз күні тартылады.

1/8 финалда бақ сынайтын командалар:

«Ақтөбе» (Ақтөбе);

«Астана» (Астана);

«Атырау» (Атырау);

«Жетісу» (Талдықорған);

«Ертіс» (Павлодар);

«Қайрат» (Алматы);

«Қайсар» (Қызылорда);

«Оқжетпес» (Көкшетау);

«Ордабасы» (Шымкент);

«Тараз» (Тараз);

«Тобыл» (Қостанай);

«Шахтёр» (Қарағанды);

«Алтай» (ШҚО);

«Академия Оңтүстік» (Шымкент);

«Ақсу» (Ақсу);

«Каспий» (Ақтау).

prosports.kz

ҒАББАС АТА БАТАСЫ

Әуелі Алла сақта,
Сақтасаң мыналардан сақта:
Пәле мен жаладан сақта,
Ауру мен сырқаудан сақта,
Күле кіріп күңіреніп шыққаннан сақта,
Есуас есалаңнан сақта,
Кесапаты бар жаманнан сақта,
Түн қатып ұйқысы бұзылғаннан сақта,
Жәһаннамның өтінен сақта,
Өкіметтің сотынан сақта,
Шайтанның шарынан сақта,
Өкімнің тарынан сақта,
Тілек тілеп құдайдан қол көтеріп
Жақсылық жамандықты тапсырдым,
Жалғыз Хаққа
Алла әкпәр!

Отау тіккен екі жас
Талаптарың болсын.
Дастарханы кең болсын,
Ағайынға пейілді,
Ата-анаға көңілді,
Келіннің мінезі кең болсын.
Жаратушы Жаппар қақ
Хұданың досты Мұхаммед
Тілегімізді қабыл ет.
Ерлердің пірі Шерғали
Би Бетима анамыз.
Жас жұбайлар жайына қараңыз,
Осы айтқан батамды әрқашанда
Қолдай көр.

Қаз дауысты Қазбек
Бөгенбай батыр бабамыз.
Алла әкпәр!

Әуелі құдай оңдасын
Уайым-қайғы болмасын.
Ұзағынан болып қуанышы
Қырық шілтен қорғасын.
Алдыңда құңкіл болмасын,
Артында ыңқыл болмасын.
Ризылықты маймен берсін,
Өзімізге иман берсін,
Тірімізге ғұмыр берсін,
Балаларға тауып берсін.
Алла әкпәр!

Біздерден бата тілеп тілек етсең
Әдепті инабатты тауыпты бол,
Тәубе қылып көзді ашыңыз,
Ұзақ болсын жасыңыз,
Тәртіпті болып қатарда
Арақ пен арамнан қашыңыз,
Мейман келсе күтіп ал
Берекелі болар асыңыз,
Жарылқа Алла Қазірет
Пәле жаладан қағыс ет.
Құлым десең болады
Аналы қылып бер перзент,
Ғұмыр жасын ұзақ қып
Асқар таудай талапты ет.
Алла әкпәр!

ӨМІР ШЫНДЫҒЫ

Күнделікті тіршілік сарсаңымен жүргенде өмірдің алды, артын ойламай әйтеуір салпақтап тіршілік етеді екенбіз. Шын мәнінде ең қымбаттың, ең асылың сол өмірді дұрыс жасап, оны өзіңе де, өзгеге де зиянсыз өткізіп, артыңда Алланың саған берген «Адам» деген ардақты атын жоғалтпау ғой деп ойлаймын. Ғұлама ғалым, қаһарман батыр болмасаң да өзіңнен өрбіген ұрпақтарды дұрыс адам етіп тәрбиелеп, артыңа қалдыру жеңістің жеңісі, өмірдің жалғасы. Өне, сонда сен өлмейсің. «Адам ұрпағымен мың жаасайды» деп данышпан халқымыз бекер айтпаған ғой.

Қазіргі күнде қазақ халқы ғасырлар бойы арман еткен арманына жетіп, әлемге танылған мемлекет болды. Енді бейберекет өмір сүруді қойып, етектегі ел, сабырлы ер болуымыз керек. Сан жағынан өсіп, сана жағынан жетілуіміз керек.

Өмір туралы басқалардың айтқандарын былай қойып, өзімнің шын жүрегімнен айтарым: Өмірдің қызығы ешқандай өлшеуге сыймайтын өте тәтті құбылыс.

Оның рахаты түгіл машақатының өзі қызық. Өмір ағымында арпалыста кездескен азаптарды арпалыста жеңген адам – көп жаттығу арқасында қолы жеткен спортсмен емес пе?

Адам өмірі өте қысқа екен. Кешкен ғұмырың көрген түстей, аққан жұлдыздай, электр желісінен зымырап ағып тұрған ток сияқты.

Шіркін-ай! Ондайын білгенде өткен өмірдің әр секундын жанымдай аялап, тек пайдалы әрекеттерге жұмсамас па едім.

Қанша уақыт – ғұмырым ғапылатпен – сағасынан бұзылған арнадай, болмаса бақытсыз соққан желдей мағынасыз, пайдасыз ысырап болдың-ау!

Табандылық, шыдамдылық, ойлаған мақсатыңа жеткізетін даңғыл жол.

Адамды тал түсте адастыратын дұшпан – арақ.

САРАЦЫНЫҢ САЗАЙЫ

Асаубай шешен бірде Ахмет төренікіне түске қалса уақ Есдәулет дейтін сараң бай түстеніп отыр екен. Бай қапелімде түстігін іштей қызғанып тыржың етсе де тіл қатып амандасқанда Асаубайдың кедейлігін бетіне баспақ болады.

– Асауым, таңдайыңда мін жоқ, маңдайың неден тайқы болды? – деп мысқылдайды бай.

Сонда Асаубай:

– Қатты жер қақ тұрғанмен –
Шөп шықпайтын тақыр емес пе?

Қатты адам мал біткенмен –

Рахымы жоқ көпір емес пе?! – деп Есдәулеттің сараңдығын есіне түсіріпті.

Дәл осы шекісу кезінде дастархан жайылып, үйеме табақ бағлан еті алдына қойылған. Бай түстікке соғынбай, кекірейе қалады. Оның неге кеңірейгенін бірден аңғарған Асаубай сармойнақ кездігімен басжамбасты өзі турай бастапты да:

Ес – екең жек көреді,

Ас – екең бұл етті жеп көреді.

Ес – екең биік жар емес пе,

Мен ойнаған лақ емес пе,

Менің сөзімді несіне кек көреді? – депті.

Етті бәрі жеп кәні болған.

Ызаға булыққан қызғаншақ Есдәулет бай түстігінен татпай аттанып кеткен ғой.

Материалдар Ғ. БАТАЛОВТЫҢ «Өзімді өзім тани білсем...» кітабынан алынды.

Редакция алқасының төрағасы - ЫРЫМ КЕНЕНБАЙ

Баспахана директоры
Бақберген ТҮКІБАЕВ

Редакция алқасы:

Шынар ЖЕҢІСҚЫЗЫ — редактордың орынбасары
Гүлназ ЕРДАУЛЕТОВА — тілші
Данагүл БЕРЕКЕТ — тілші
Ақбаян АҚЫБАЕВА — тілші

Бас редактор
Айтақын БҰЛҒАҚОВ

Кезекші редактор: А. АҚЫБАЕВА.

Газет Қазақстан Республикасы
Мәдениет және ақпарат
министрлігінде
2007 жылғы 27 тамызда тіркеліп,
№ 8639-Г куәлігі берілген.

Газет аптасына бір рет, жұма күні шығады.
Жарияланған мақала авторларының пікірлері
редакция көзқарасын білдірмейді.
Жарнама мен хабарландырулардың мазмұны
мен мәтініне жарнама беруші жауапты.

Газет Талдықорған қаласы, Қабанбай батыр көшесі, 32 үйде
"Алматы-Болашақ" АҚ филиалы
"Офсет" баспаханасында басылады.

Редакция мекенжайы: 040000, Талдықорған қаласы,
Қабанбай батыр көшесі, 32 үй, екінші қабат.

Телефондары: 8(7282) 41-11-70, 41-11-42; факс: 41-09-29
E-mail: alatau_offset@mail.ru
E-mail: www.alatau.kz@mail.ru

Газет 07. 08. 2001 жылдан бастап шығады.

Таралымы 6898
Тапсырыс №427

Индекс 15534

Құрылтайшы
"АЛМАТЫ-БОЛАШАҚ" АҚ